

הלשכה המשפטית

ירושלים, כ"ד שבט, התשע"ט
30 ינואר, 2019
סימוכין: 064/01/2019

לכבוד
בעלי הרישיונות לשידורי טלוויזיה - יועצים משפטיים
בעלי הזיכיונות ברדיו האזורי - יועצים משפטיים

שלום רב,

הנדון: השידורים בתקופת הבחירות לכנסת ה-21

1. כידוע, ביום ה-9 לאפריל 2019 עתידות להיערך הבחירות לכנסת ה-21. לקראת הבחירות, מצאתי לנכון לחדד מספר סוגיות עקרוניות בנושא השידורים בתקופה זו בטלוויזיה וברדיו, הן ביחס לתקופת 60 הימים הקודמים לעריכת הבחירות והן ביחס לתקופה של הבחירות המקדימות לראשות המפלגות השונות. האמור להלן יתייחס, בין היתר, לתמצית הוראות החוק, להחלטות רלוונטיות שניתנו בפסיקה בעניין תעמולת הבחירות, וכן להחלטות והנחיות שהתקבלו ע"י יושבי ראש ועדות הבחירות לכנסת.
2. יצוין, כי בעקבות תיקון מס' 44 לחוק הרשות השנייה עברו המשדרים אשר שידרו על פי רישיון מיוחד לשידורי כבלים למשדר ערוץ ייעודי לפי הוראות סעיף 16לד לחוק התקשורת ("הערוצים הייעודיים"), לשדר לפי רישיון מותנה לפי חוק הרשות השנייה. ממועד המעבר לשידורים לפי חוק הרשות השנייה (גם באמצעות רישיון מותנה), גם עליהם חלות הוראות חוק התעמולה שהוחלו מכוח סעיף 16ג לחוק התעמולה לרבות חיובם לשדר שידורי תעמולה, וכל האמור בחוות הדעת להלן המתייחס לבעלי רישיונות לשידורי טלוויזיה (או מורשים לשידורים ככלל) חל גם על הערוצים הייעודיים.
3. יובהר, כי אין בסקירה שלהלן כדי למצות את נושא ההגבלות על שידורים בתקופת הבחירות לכנסת ה-21. לפיכך, מן הראוי כי כל אחד מהמורשים לשידורים יפעל לשם לימוד גדרי החובות החלות בתקופה זו וינחה את עובדיו, כיצד להקפיד על שמירתן של חובות אלה. כן יצוין כי אין בהנחיות כדי להוות רשימה סגורה. עוד אפנה את תשומת לבכם לכך שלקראת הבחירות לכנסת ה-21, כפי שנעשה בבחירות קודמות, יקיים יו"ר ועדת הבחירות תדרוך לגורמי השידור בטלוויזיה וברדיו, אשר יחייב את המורשים לשידורים.

א. כללי

4. סעיף 46 לחוק הרשות השניה לטלוויזיה ורדיו, התש"ן-1990 (להלן: "החוק" או "חוק הרשות השנייה") קובע, בין היתר, כי מורשה לשידורים לא ישדר שידורים שיש בהם "תעמולה מפלגתית למעט תעמולת בחירות המותרת על פי דין".

5. פסק הדין המנחה לפירוש האיסור על שידור תעמולה מפלגתית לפי חוק הרשות השנייה, הינו עניין שמאי¹ בו הובהר (מפי כב' הנשיא ברק (כתוארו דאז) כי תחולת האיסור על שידור תעמולה מפלגתית בחוק הרשות השנייה, רחבה יחסית וכי:

"תעמולה" עניינה ביטוי, אשר האפקט הדומיננטי שלו - ברמת הסתברות של אפשרות ממשית או ודאות קרובה - הוא בהשפעה על הצופה, ושאינו לו אפקט דומיננטי אחר, כגון אמנותי או חדשותי ... תעמולה היא "מפלגתית", אם תוכנה מתייחס במישרין לנושאים השנויים במחלוקת בין מפלגות בישראל. לעניין זה, אין לצמצם את הדיבור "תעמולה מפלגתית" (שבסעיף 46(א)(3)) אך לתעמולה (מפלגתית) שעניינה הבחירות לכנסת... לבסוף, "תעמולה מפלגתית" מותרת לשידור אם היא "תעמולת בחירות המותרת על פי דין". בכך מפנה המחוקק לאותן הוראות חוק המתירות - בגדריו של איסור כולל על תעמולת בחירות - את קיומה של תעמולת בחירות בהתמלא תנאים מסוימים (ראה סעיף 15א לחוק הבחירות (דרכי תעמולה). חוק הרשות השניה (או כל דבר חקיקה אחר - ראה, למשל, חוק בחירות לגופים ציבוריים, תשי"ד-1954) אינו מעניק היתר שכזה, וממילא עומד בעינו האיסור הכולל על שידוריה של "תעמולה מפלגתית".²

6. בעניין קשב³ קבע כב' השופט (בדימוס) מ' חשין, כיו"ר ועדת הבחירות לכנסת ה-16 ולראש הממשלה, כי תעמולה אינה רק שידורים המניעים בוחרים להצביע עבור מפלגה ספציפית אלא גם שידורים התומכים בימין או בשמאל המפה הפוליטית או תעמולה עבור זרם חברתי מסויים.

7. לפיכך, תעמולה תותר רק אם היא בגדר "תעמולת בחירות המותרת על פי דין" (סעיף 46(א)(3) לחוק), דהיינו, כזו המותרת לפי חוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959 (להלן: "חוק התעמולה"), במסגרת שידורי התעמולה המופקים על ידי המועמדים.

8. בנוסף, סעיף 11 לכללי הרשות השניה לטלוויזיה ורדיו (אתיקה בפרסומת בטלוויזיה), התשנ"ד-1994, אשר כותרתו "פרסומת בנושאים השנויים במחלוקת", קובע כדלקמן:

"לא ישדר בעל זכיון תשדיר פרסומת שיש בו העברת מסר בנושא פוליטי, חברתי, ציבורי או כלכלי השנוי במחלוקת בציבור."

הוראה דומה קיימת גם בסעיף 5 לכללי הרשות השניה לטלוויזיה ולרדיו (אתיקה בפרסומת בשידורי רדיו), התשנ"ט-1999.

¹ בג"ץ 7012/93 ח"כ יעקב שמאי נ' הרשות השניה לטלוויזיה ורדיו, פ"ד מח(3) 25 (1994) (לעיל ולהלן: "עניין שמאי"). יצויין כי שם נדון תשדיר פרסומת לפעילות הסתדרות העובדים שיוזם העותר, אשר היה מועמד בבחירות להסתדרות. בית המשפט מצא כי יש לפרש את המונח "מפלגה" באופן רחב כך שתעמולה מפלגתית עניינה יהיה לא רק בבחירות לכנסת, אלא גם בבחירות בהסתדרות.

² עניין שמאי, בעמ' 33.

³ תב"מ 9/2001 קשב מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל (ע"ר) נ' ארץ הצבי - ערוץ 7 בע"מ ואח', עמ' 39 (לעיל ולהלן: "עניין קשב"), פורסם בקובץ החלטות והנחיות לכנסת ה-16 - בחירות לראשות הממשלה. לדבריו של כב' השופט (בדימוס) חשין בתפקידו כיו"ר ועדת הבחירות לכנסת ה-16 ולרשות ראש הממשלה, אשר פורסמו בקובץ

9. מן האמור לעיל עולה, כי האיסור על שידור "תעמולה מפלגתית" או פרסומת הכוללת מסרים פוליטיים או ציבוריים השנויים במחלוקת, בשידורים המשודרים לפי חוק הרשות השנייה, חל לאורך כל ימות השנה. עם זאת, יישומה של הוראה זו הלכה למעשה, מוביל לכך שאף אם שידור מסוים "בתקופה הרגילה" עשוי היה שלא להיחשב תעמולה אסורה, הרי שבתקופה הקרובה לבחירות יכול שייחשב ככזה.

ב. תעמולת בחירות מותרת על פי דין - השידורים בתקופה של 60 יום שלפני הבחירות לכנסת

1.ב. סקירת הוראות חוק התעמולה

10. סעיף 5 לחוק התעמולה, שכותרתו "הגבלת תעמולה בשידורי רדיו וטלוויזיה", קובע:

"(א) על אף האמור בכל דין אחר, בשידורי רדיו או טלוויזיה -
(1) לא תהא תעמולת בחירות בתקופת 60 הימים שלפני הבחירות;
(2) בוטל.
(ב) הוראות סעיף זה לא יחולו על שידור של תעמולת בחירות ברדיו או בטלוויזיה לפי סעיפים 15 ו-16 ד.ת."

יצוין כי הוראות החוק בנוגע לסקרי בחירות, כפי שיובאו להלן, תחילתן בתקופה של 90 הימים הקודמים ליום הבחירות.

11. סעיף 16ג לחוק התעמולה, הוא שמחיל הוראות מסוימות בחוק התעמולה על שידורי טלוויזיה ועל שידורי רדיו לפי חוק הרשות השנייה:

"הוראות סעיפים 15א, 15ב, 16, 16א ו-16ב יחולו, בשינויים המחייבים, גם על שידורי טלוויזיה לפי חוק הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו, תש"ן-1990 והוראות סעיפים 16 ו-16ב יחולו גם על שידורי רדיו לפי החוק האמור, למעט על שידורי תעמולה לפי סעיף 16ד. לענין שינויים כאמור יראו, לפי הענין, את מנהל הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו (להלן - הרשות השנייה) כאילו היה המנהל הכללי של תאגיד השידור הישראלי ואת הרשות השנייה והמורשים לשידורים כהגדרתם בחוק האמור כאילו היו תאגיד השידור הישראלי."

12. הסעיפים שהוחלו מכח סעיף 16ג הנ"ל גם על שידורים לפי חוק הרשות השנייה, ענינם כדלקמן:

12.1. סעיף 15א לחוק התעמולה - הסעיף מסדיר את היקף שידורי תעמולת הבחירות בטלוויזיה, וקובע, בין היתר, כי:

12.1.1. תעמולת בחירות בטלוויזיה תשודר רק ב- 14 הימים שלפני הבחירות (סעיף 15א) לחוק התעמולה).

12.1.2. יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת יקבע, לאחר התייעצות עם ועדת הבחירות המרכזית ועם מנהל הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו (להלן: "הרשות השנייה"), את הזמנים שיהיו מוקדשים לשידור של תעמולת בחירות בטלוויזיה, את שילובם במערכת

הרגילה של שידורי הטלוויזיה ואת הזמנים שיוקצבו לשם כך לכל אחת מרשימות המועמדים ;

לכל רשימת מועמדים יינתנו 7 דקות, ולכל רשימת מועמדים שהוגשה על ידי מפלגה שהיא סיעה בכנסת היוצאת - 2 דקות נוספות לכל חבר שלה בכנסת (סעיף 15אג) לחוק התעמולה). על כל אחד מהערוצים, לשאת במלוא החובה לשדר את כל שידורי תעמולת הבחירות בטלוויזיה, כפי שיקבעו על פי הוראות סעיף 15א.

12.1.3. לא יהיו שידורים לפי סעיף זה בימי המנוחה הקבועים כמשמעותם בפקודת סדרי השלטון והמשפט, תש"ח-1948 (סעיף 15אג) לחוק התעמולה).

12.1.4. לא תשודר לפי סעיף זה אלא תעמולת בחירות שהופקה על ידי המפלגות או רשימות המועמדים על חשבונן ושבא עליה אישורו של יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית למעט תעמולה מטעם רשימה לבחירתה של רשימת מועמדים אחרת (סעיף 15אג) לחוק התעמולה).

12.2. **סעיף 15 לחוק התעמולה**, מסדיר את היקף תעמולת הבחירות ברדיו. סעיף זה לא הוחל על שידורים לפי חוק הרשות השנייה, ומכאן כי **תחנות הרדיו האזורי לא ישדרו תעמולת בחירות במסגרת הבחירות לכנסת**. לאור האמור, שידורים ברדיו האזורי על פי חוק הבחירות, מוגבלים לשידור הודעות מטעם יו"ר ועדת הבחירות, לפי סעיף 16 לחוק התעמולה (ראו להלן).

12.3. **סעיף 15ב לחוק התעמולה** - פוטר את הרשות השנייה והמורשים לשידורים מאחריות אזרחית או פלילית בשל שידור תעמולת בחירות לפי חוק התעמולה. יודגש, כי אין הסעיף פוטר מאחריות בגין שידור תעמולת בחירות אסורה.

12.4. **סעיף 16 לחוק התעמולה קובע, כי :**

"ביום ה-14, ביום ה-7 ובכל אחד משני הימים שלפני יום הבחירות לכנסת, וביום הבחירות, יפורסם יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת, בשידורי החדשות ברדיו ובטלוויזיה ובכל דרך אחרת שיקבע לאחר התייעצות עם אותה ועדה, הודעה שתבהיר לבוחרים את זכותם לבחור באורח חפשי ולפי מצפונם, ותפרט את הוראות החוק המבטיחות את חופש הבחירות, חשאיותן וטהרן; הודעה כאמור בסעיף קטן זה תפורסם בכל העיתונים היומיים המופיעים בישראל ביום ה-7 שלפני יום הבחירות לכנסת וביום הבחירות."

סעיף זה הוחל על המורשים לשידורים.

12.5. **סעיף 16א לחוק התעמולה עניינו "שידור הסברים והדרכה"** מטעם יו"ר ועדת הבחירות המרכזית. הסעיף קובע, בין היתר, כי :

"יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת יקבע, לאחר התייעצות עם אותה ועדה ועם המנהל הכללי של תאגיד השידור

הישראלי [ומנכ"ל הרשות השנייה - הח"מ], את הזמנים במערכת שידורי הרדיו והטלוויזיה שיהיו מוקדשים להסברים שיינתנו מטעמו לבוחרים על סדרי הצבעה בבחירות לכנסת ולחברי ועדות הקלפי על סדרי מילוי תפקידיהם. (סעיף 16א(א) לחוק התעמולה).

משך שידורים אלה "לא יעלה על שעה אחת ברדיו ועל שעה אחת בטלוויזיה" (סעיף 16א(ג) לחוק התעמולה).

סעיף זה הוחל על כל בעלי הרישיונות לשידורי טלוויזיה, אך לא הוחל על בעלי הזיכיונות לשידורי הרדיו האזורי.

12.6. **סעיף 16ב לחוק התעמולה** קובע, כי הרשות השנייה והמורשים לשידורים לא יגבו תשלום בעד שידורים לפי חוק זה. סעיף זה הוחל הן לעניין שידורי הטלוויזיה והן לעניין שידורי הרדיו⁴ של הרשות השנייה והמורשים לשידורים.

12.7. **סעיף 16ה לחוק התעמולה** עוסק בהסדר פרסום סקר בחירות:

12.7.1. **סעיף 16ה(א) לחוק התעמולה** הינו סעיף ההגדרות:

"(א) בסעיף זה -
'סקר בחירות' - סקר הנערך בתקופת הבחירות והבודק דפוסי הצבעה של בוחרים בבחירות, או הבודק נושאים הקשורים במישרין במי שמתמודד בבחירות;
'מתמודד בבחירות' 'תקופת בחירות' - כהגדרתם בסעיף 10ב(א);
'משדר לציבור' - משדר בכלי התקשורת האלקטרוניים;
...
'ציבור' - למעט ציבור האנשים העוסקים בניהול מערכת הבחירות, בשכר או שלא בשכר."

ההגדרות הקבועות בסעיף 10ב(א) לחוק התעמולה הרלבנטיות לעניין הבחירות לכנסת הן: 'תקופת הבחירות' - תקופה שתחילתה 90 ימים לפני יום הבחירות; 'מתמודד בבחירות' - מפלגה או רשימת מועמדים בבחירות לכנסת.

12.7.2. **סעיף 16ה(ב) לחוק התעמולה** קובע כי:

"הראשון שמשדר לציבור על תוצאותיו של סקר בחירות ומי שמשדר כאמור בתוך 24 שעות מאז שתוצאות הסקר נמסרו לציבור לראשונה, יציין בצד התוצאות את כל אלה:
(1) שמו של הגוף שהזמין את הסקר;
(2) שמו של הגורם שערך את הסקר;
(3) התאריך או התקופה שבה בוצע הסקר;
(4) האוכלוסייה שמתוכה נלקח מדגם המשיבים לסקר;
(5) מספר האנשים שהתבקשו להשתתף בסקר ומספר האנשים שהשתתפו בו בפועל;
(6) מרווח הטעות לגבי הנתונים שהושגו."

12.7.3. הוראת **סעיף 16ה(ד) לחוק התעמולה** קובעת כי על אף האמור לעיל, מי שמשדר לציבור תוצאות של סקר בחירות שלא מבוססת על שיטות סטטיסטיות מוכרות לעריכת סקרים, יציין בהבלטה

⁴ מובן, כי ההשלכה לגבי זכייני הרדיו האזורי הינה מצומצמת לאור האמור בסעיף 12.2 לעיל.

שהסקר לא התבסס על שיטות סטטיסטיות מוכרות ולפיכך אי אפשר להסיק ממנו מסקנות לגבי דפוסי הצבעה או עמדות של הציבור, וכן יציין את הנתונים האמורים בפסקאות (1) ו-(2) של סעיף קטן (ב).

12.7.4. הוראות **סעיפים 16ה(ה) ו-16ה(ו) לחוק התעמולה** מטילים על עורך סקר בחירות להעביר פרטים לגבי הסקר, אשר נקבעו בחוק, לוועדת הבחירות המרכזית וכן למבקר המדינה.

12.7.5. **סעיף 16ה(ז) לחוק התעמולה** מטיל על עורך סקר בחירות לשמר את נתוני הסקר ופרטים נוספים שנקבעו במשך שלוש שנים מיום הבחירות.

12.7.6. הוראות **סעיף 16ה(ח) לחוק התעמולה** קובעות, כי:

"בתקופה שתחילתה בתום יום שישי שלפני פתיחת הקלפיות והמסתיימת במועד סגירת הקלפיות, לא יסדר ולא יפרסם אדם בכתב לציבור על תוצאותיו של סקר בחירות שלא שודרו או פורסמו בכתב לציבור לפני תחילתה של התקופה האמורה. המשדר או המפרסם בתקופה האמורה על תוצאותיו של סקר בחירות ששודרו או פורסמו לפני תחילתה של אותה תקופה, יציין בהבלטה שהסקר אינו עדכני ואין ללמוד ממנו על דפוסי הצבעה או עמדות של הציבור ביום השידור או הפרסום."

12.7.7. תכלית ההוראות שבסעיף 16 לחוק התעמולה היא שהציבור יוכל לשקול את אמינותם של הסקרים ולבחנם בצורה מושכלת ולמנוע הטעייה של הציבור באמצעות שימוש בסקרי בחירות⁵.

12.7.8. בהנחיות יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-18 (כ"ב השופט א' ריבלין), נדרשה התקשורת הכתובה והאלקטרונית להקפיד כי בפרסום כל סקר יפורסמו התוצאות בנוגע לכלל הרשימות השונות⁶.

12.7.9. כן, יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19 (כ"ב השופט רובינשטיין) עמד על כך כי ערך השוויון וההגינות מצדיקים כי יינתן יחס ראוי לרשימות השונות הן בהזמנת סקרים ופרסומם והן בדיווח על ענייני בחירות בכלל, וזאת תוך פילוח סיעתי כמקובל וללא הכללת כל "הרשימות הערביות" תחת כותרת אחת⁷. דומה, כי ניתן להקיש מדברים אלו לענייננו בדבר החובה לערוך סקר באופן מדויק ללא הכללות אשר עשויות לפגוע בערך השוויון.

⁵ תר"מ 18/21 וידל ג' מוטי יצחקי ואח' (ניתן ביום 7.6.17, מפי כ"ב השופט א' טל נשיא בית המשפט המחוזי מרכז- לוד יו"ר ועדת הבחירות האזורית מרכז-דרום)

⁶ קובץ החלטות והנחיות - ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-18, בעמ' 135. בהמשך לכך, גם יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-20 (כ"ב השופט גינבראן) קבע כי גופי התקשורת מחוייבים להציג כחלק מתוצאות הסקר, את שיעור התמיכה היחסי גם במפלגות שאינן עוברות את אחוז החסימה אך זוכות לתמיכה של מעל ל-10% מקרב המצביעים (תב"כ 27/20 מפלגת עלה ירוק נ' עיתון "הארץ" ואח'. פורסם בקובץ החלטות והנחיות לכנסת ה-20 - בחירות לראשות הממשלה, עמ' 257).

⁷ מכתביו של יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19, מהימים 11.10.12 ו-29.11.12, אל עורכי העיתונים ומנהלי אמצעי התקשורת האלקטרוניים.

12.8. עוד נציין את סעיף 129 לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969, ("חוק הבחירות") הקובע:

"משעה 7 בערב ביום שלפני יום הבחירות ובכל יום הבחירות לא תהיה תעמולת-בחירות על ידי אסיפות, תהלוכות, רמקולים או שידורים ברדיו ובטלוויזיה."

מכאן, כי בערב יום הבחירות וביום הבחירות לא ישודרו בשידורי המורשים לשידורים שידורי תעמולת בחירות.

12.9. לשלמות התמונה, יצויין כי: (א) פעולה בניגוד להוראות חוק התעמולה הינה עבירה פלילית שדינה מאסר או קנס (סעיף 17 לחוק התעמולה), ו- (ב) ליושב ראש ועדת הבחירות המרכזית נתונה הסמכות:

"ליתן צו המונע ביצוע מעשה עבירה לפי חוק זה, לפי פרק י"א לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969, ... או המשכתו (להלן – צו מניעה);"

וזאת לפי סעיף 17ב(א) לחוק התעמולה ובתנאים האמורים שם.

ג. תעמולת בחירות

ג.1. מהי תעמולת בחירות אסורה?

13. כפי שמורה סעיף 46 לחוק הרשות השניה מורשה לשידורים לא ישדר שידורים שיש בהם "תעמולה מפלגתית למעט תעמולת בחירות המותרת על פי דין". סעיף 5 לחוק התעמולה קובע כי בתקופת 60 הימים שלפני הבחירות "לא תהא תעמולת בחירות", אלא אם כן המדובר בתעמולה כדין (תשדירי הבחירות המופקים על ידי המועמדים). הביטויים "תעמולת בחירות" ו- "תעמולה מפלגתית" לא הוגדרו בחקיקה, ולפיכך נצרכים הם לפרשנות שיפוטית.

14. בפסק הדין בעניין זוילי⁸, נדרש בית המשפט לפרש את הביטוי "תעמולת בחירות":

"...תעמולת בחירות הינה רק אותו ביטוי שהאפקט הדומיננטי שלו הוא בהשפעתו על הבוחר ושאינו לו אפקט דומיננטי אחר, כגון אפקט אמנותי. על-כן, שידור שיש לו ערך חדשותי, אין לראות בו תעמולת בחירות, שכן ערכו הדומיננטי אינו בהשפעה על הבוחר, אלא במסירת מידע חדשותי לכול."

ובהמשך הדברים⁹:

"אכן, האיזון הראוי בין הערכים המתחרים מחייב, כי הדיבור 'תעמולת בחירות' יכלול אותו שידור אשר פועלו הוא בשכנוע ובהשפעה על הכרעת הבוחר, ולא שידור שהאפקט שלו הוא אחר (כגון אמנותי, חדשותי, דתי), גם אם השפעות הלואי שלו הן בהשפעה (עקיפה) על הבוחר."

⁸ בג"ץ 869/92 ניסים זוילי נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השלוש עשרה, פ"ד מו(2), 692, 703 (1992) (להלן: "עניין זוילי"). בעניין זוילי נדונה עתירתו של חבר כנסת שביקש להופיע בתוכנית "ערב חדש" במסגרת דיווח על בחירות מוקדמות במפלגתו, לאחר שועדת הבחירות אסרה על הופעה כאמור מכיוון שזו אינה בעלת אופי חדשותי ומאחר ועל המשדר לשמור על איזון בין כלל המפלגות המשתתפות בבחירות. בעת הדיון כבר חלף מועד שידור התוכנית אך בית המשפט דן בהרחבה בדבר השאלה האם שידור פלוני מהווה תעמולה או שידור חדשותי בלבד וקבע כי יש להחיל את מבחן ה"אפקט הדומיננטי".

⁹ עניין זוילי, בעמ' 703.

15. בעניין גולדשמידט¹⁰ בבוחנו את משמעותה של "תעמולת בחירות" סקר כב' השופט מצא את עיקרי פסק הדין בעניין זילי, ובחן את ההלכה הנלמדת מפסק דין זה:

"... בשום פנים ואופן אין להסיק מפסק דין זילי, שבתקופת מערכת הבחירות מוטל על הטלויזיה והרדיו להדיר את עצמם, או להסתייג, מריאיונות עם המתמודדים, בשאלות השנויות במחלוקת בין הרשימות והמועמדים, כאשר לתשובות לשאלות עשויה להיות השפעה על החלטת הבוחר...

חובת התקשורת לספק לציבור מידע, שהוא זכאי לקבלו, ובכלל זה מידע המתייחס לשאלות השנויות במחלוקת בין מפלגות ואישים בזירה הפוליטית, אינה מתמעטת בתקופת מערכת הבחירות. אדרבה, בתקופה זו - יותר מבזמנים אחרים - גובר עניינו של הציבור בקבלת המידע, הדרוש לכל בוחר לגיבוש החלטתו. לבוחר יש עניין לראות את המועמדים המתחרים ביניהם על הזכייה באימונו, לשמוע את דבריהם, להתרשם מהם ומעמדותיהם, לבחון מי מבעלי העמדות החלוקות מספק מענה יותר משכנע לשאלות המטרידות אותו; שכן בכל אלה יש כדי לסייע לו לגבש החלטה מושכלת במי ומי יבחר.

הנושאים השנויים במחלוקת בין מפלגות ומועמדים המתמודדים בבחירות הינם בעלי ערך חדשותי; והעיסוק בהם בטלויזיה וברדיו, תוך הבאת דברי המועמדים היריבים עצמם, לרבות הפולמוס בינם לבין עצמם והביקורת ההדדית שעשויים הם להשמיע זה על דעותיו של זה, מהווים חלק מן המידע שלציבור יש עניין וזכות לקבלו, ושעל התקשורת לספקו לציבור. הוא הדין באירועים פנים-מפלגתיים ואחרים, הקשורים בהיערכות הרשימות והמועמדים לקראת ההתמודדות בבחירות. ערכם החדשותי של נושאים ואירועים מן הסוגים שצוינו אינו מתבטל, גם אם שידורם יחשוף את הציבור לביטויים, אשר לעצמם הינם בגדר תעמולת בחירות, ובלבד שהאפקט הדומיננטי שלהם אינו תעמולתי אלא חדשותי. אכן, פרשנות המושג 'תעמולת בחירות', שנקבעה בפרשת זילי, הביאה בחשבון את האפשרות, שלעיסוק הלגיטימי בנושאים שנויים במחלוקת בתקופת בחירות עלולים להשתרבב גם מסרים תעמולתיים. ואולם קיומם של מסרים כאלה יפסול את השידור רק אם השפעתם המסתברת על הצופה או המאזין עלולה להיות קשה ורצינית; שאם אלה הם פני הדברים, כי אז האפקט הדומיננטי של השידור שוב אינו חדשותי אלא תעמולתי."¹¹

(ההדגשות הוספו - הח"מ).

16. כב' השופט חשין התייחס אף הוא לשאלת פרשנותו של המושג "תעמולת בחירות". בהחלטתו בעניין קשב¹² ציין כב' השופט חשין כי עיקרי היסוד למושג זה ימצאו בעניין זווילי ובעניין גולדשמידט והדגיש:

"אמת המידה העיקרית נסבה על "האפקט הדומיננטי" של שידור מסויים; שאם האפקט הדומיננטי של השידור אפקט תעמולתי הוא, כי-אז עניינו בשידור שבתעמולת בחירות ואילו אם האפקט הדומיננטי אפקט חדשותי, אפקט עיתונאי או אפקט אמנותי הוא, כי אין עניינו בשידור שבתעמולת בחירות. ועוד למדנו, כי יש לבחון שידור פלוני על-פי השפעתו הצפויה על הצופה או המאזין הסביר."

17. בהנחיית יושב ראש ועדת הבחירות לכנסת השלוש-עשרה (שהובאה בהסכמה בעניין זווילי¹³) נקבע כי¹⁴:

¹⁰ תב"כ 12/15 ח"כ אלי גולדשמידט נ' ראש הממשלה בנימין נתניהו, 81 (פורסם בקובץ ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-15 ולראש הממשלה, נהלים והחלטות, שניתנו ופורסמו לקראת הבחירות לכנסת ה-15 ולראש הממשלה, שהתקיימו במאי 1999, מפי יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-15 כב' השופט א' מצא (להלן: "קובץ החלטות לכנסת ה-15"), ניתן ביום 22.4.99, (לעיל ולהלן: "עניין גולדשמידט").

¹¹ עניין גולדשמידט, בפסקה 4, בעמ' 85-86.

¹² תב"מ 9/2001 קשב מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל (ע"ר) נ' ארץ הצבי - ערוץ 7 בע"מ ואח', בעמ' 39 (פורסם בקובץ החלטות והנחיות לכנסת ה-16 - מהבחירות לראשות הממשלה, מפי כב' השופט מ' חשין יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 ולראש הממשלה, פברואר 2001 (להלן: "קובץ החלטות לכנסת ה-16 - בחירות לראשות הממשלה"), ניתן ביום 26.1.01 (להלן: "עניין קשב").

"כל שידור שעיקר עניינו יצירת אהדה או הסתייגות כלפי גופים או אנשים המתמודדים בבחירות, יחשב "תעמולת בחירות" ואין לשדרו."

18. את ההלכה בעניין זה סיכמה כבוד השופטת ביניש, בהחלטתה בעניין רשימת הליכוד באופן הבא: "אין לנו אלא להקפיד על כך שבשידורי הטלוויזיה והרדיו לא ישודרו שידורים שאין להם כל אפקט מלבד השפעה ישירה על מחשבתו של הבוחר (בג"ץ זילי שם) וביחס לכל השידורים בתקופת הבחירות יש לשמור על הצגה שוויונית והוגנת של המועמדים והעמדות השונות."¹⁵.
19. תעמולת בחירות שלילית - "אך יכול שתעמולת בחירות תהיה לא רק בדרך של נסיון לשכנע בצדקת דרכם של מפלגה או מועמד לראשות הממשלה, אלא גם בדרך של נסיון לשכנע בפסול שיש בדרכם של כל אחד מאלה... פרסום יהווה תעמולת בחירות כל אימת שעיקר תוכנו הוא השפעה על הבוחר, בין אם ההשפעה היא להצביע בעד מפלגה או מועמד פלוני, ובין אם יש בה, על פי תוכנה, להשפיע שלא להצביע בעד. אכן, ידוע שחלק גדול של תעמולת הבחירות מוקדש לתקיפת עמדותיו של היריב הפוליטי, ולתיאור חולשותיו ומחדליו..."¹⁶. מאוחר יותר עמד על כך גם כב' השופט רובינשטיין: "לעתים, תעמולת בחירות נעשית בדרך נגטיבית, ואין די בטענה כי הסרטון אינו קורא להצביע בעבור המשיבה 1 בכדי להוציאו מגדר תעמולת בחירות."¹⁷.
20. עוד לעניין פרשנות המונח תעמולה ראו גם: עניין המטה להצלת העם והארץ¹⁸; עניין המפקד הלאומי¹⁹; ועניין ח.ל. חינוך לשלום²⁰.
21. על דרך יישומו של מבחן האפקט הדומיננטי ניתן ללמוד, בין היתר, מדבריו של כב' השופט (בדימוס) מ' חשין, יו"ר ועדת הבחירות לכנסת ה-16 ולראש הממשלה, בעניין קול הנשמה²¹.
22. מבחן אובייקטיבי - באשר ליישומו של מבחן האפקט הדומיננטי נאמר בעניין זווילי (מפי כב' השופט - כתוארו דאז - א' ברק)²²:

"... אינני סבור שכוונתו של מחבר המישדר היא הקובעת. אפילו לא נתכוון המחבר לשידור שעיקר עניינו השפעה, אך הלכה

¹³ עניין זילי, פסקה 21, בעמ' 705.

¹⁴ ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השלוש-עשרה "החלטות והנחיות", יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-13, כב' השופט א' חלימה, 49 (1992) (פורסם באתר הכנסת) (להלן: "קובץ החלטות יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-13").

¹⁵ תב"כ 17/17 רשימת הליכוד נ' הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו וחברת החדשות הישראלית בע"מ, בפסקה 6, פורסם בקובץ החלטות והנחיות לכנסת ה-17 בעמ' 61.

¹⁶ תב"כ 12/14 סיעת העבודה בכנסת נ' חברת שלטי עבודי, בפסקה 6, ניתן ביום 23.4.96, מפי כב' השופט ת' אור, פורסם בקובץ נוהלים והחלטות לכנסת ה-14 ולראש הממשלה בעמוד 73.

¹⁷ ברשות נפתלי בנט מיסודם של האיחוד הלאומי, מפד"ל החדשה ותנועת קוממויות, בפסקה ה (ניתן ביום 18.1.13, פורסם באתר הכנסת תחת החלטות יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19).

¹⁸ בג"ץ 7192/08 המטה להצלת העם והארץ ע"ר נ' הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו, תק-על 2009 (4) 809, 817 (2009) (לעיל ולהלן: "עניין המטה להצלת העם והארץ").

¹⁹ בג"ץ 10203/03 "המפקד הלאומי" בע"מ נ' היועץ המשפטי לממשלה, תק-על 2008 (3) 3172 (2008), 3237-3238 (לעיל ולהלן: "עניין המפקד הלאומי").

²⁰ בג"ץ 10182/03 ח.ל. חינוך לשלום בע"מ נ' רשות השידור, פ"ד נט(3) 409, 420-421 (2004) (לעיל ולהלן: "עניין ח.ל. חינוך לשלום").

²¹ תב"כ 18/16 קשב מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל (ע"ר) ואח' נ' תחנת הרדיו "קול הנשמה" ואח', 74, בעמ' 78 (פורסם בקובץ החלטות והנחיות לכנסת ה-16 - מהבחירות לכנסת ה-16 שהתקיימו בינואר 2003, מפי כב' השופט מ' חשין יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 ולראש הממשלה (להלן: "קובץ החלטות לכנסת ה-16")) (להלן: "עניין קול הנשמה").

²² עניין זילי, בעמ' 705.

למעשה זו התוצאה, לפנינו תעמולת בחירות. ניתן לומר איפוא, כי המבחן הוא אובייקטיבי (כלומר, מנקודת מבטו של הצופה) ולא סובייקטיבי (כלומר, לא מנקודת מבטו של יוצר השידור)."

23. מכאן, כי מורשה לשידורים לא ישמע בטענה, כי לא נתכוון לשדר תעמולת בחירות שלא כדין, אך בפועל נתגלגלו הדברים לידי כך.

24. אף כבי' השופט חשין הבהיר בעניין סיעת ישראל אחת כי הוא סבור שהמבחן לקביעת האפקט הדומיננטי הינו אובייקטיבי²³:

"המבחן הוא אובייקטיבי, והשאלה היא מה התוצאה מן הפרסום שנאמר עליו כי תעמולה הוא. כוונתו של המפרסם אין בה כדי להעלות או להוריד, והשאלה אינה אלא כיצד יפרש האדם הסביר את הפרסום; מה יהא האפקט של אותו פרסום על הצופה או על המאזין מן-המניין. אכן, במקרי גבול נעזר בנסיבות העניין. כך, למשל, ככל שמועד הפרסום ירחק וילך מיום הבחירות כן ייחלש וילך יסוד התעמולה שבו. הוא הדין, למשל, במקום בו המדובר בתשדיר שהיסוד הדומיננטי בו הוא יסוד של חדשות. ואולם זאת נאמר, כי תום-לבו של המפרסם ואי תלותו במפלגה זו או אחרת אין בהם כדי להשפיע על היותו של פרסום פלוני תעמולת בחירות. במובן מסוים הדברים הם איפכא מסתברא, שבנוא הפרסום מגורם הנחשב גורם אובייקטיבי, השפעתו יכולה שתהא רבה מפרסום שמקורו בגורם מעוניין."

25. במקרים גבוליים, כאשר בשאלת אופיו של השידור יש פנים לכאן ולכאן, ניתן יהיה להיעזר במבחנים נסיבתיים²⁴:

25.1. גורם הזמן - כאמור לעיל, אף מועד השידור עשוי להשליך על סיווגו כתעמולת בחירות. בעניין זוילי נקבע בהקשר זה כי "אופיו של השידור כתעמולת בחירות נבחן מנקודת המבט של הצופה. נקודת מבט זו אינה קבועה, אלא משתנה היא על-פי מכלול האירועים. שידור שלא נתפס אתמול כתעמולת בחירות עשוי להיתפס כתעמולת בחירות מחר."²⁵ ככל שמועד הבחירות מתקרב תתחזק ההנחה שמטרת הפעולה היא להשפיע בעקיפין על הבוחר, אף אם לפעולה תכלית עצמאית²⁶.

25.2. יוזם השידור - האם היוזמה לקיום השידור היתה של הגורם המשדר, או של גורם חיצוני. שידור ביוזמת גורם חיצוני, ובפרט המועמד או מי מטעמו, צריך שיבחן ביתר קפידה.

25.3. מהלך העניינים הרגיל - האם השידור הוא מסוג השידורים הקבועים, שיש כמותו גם בימים רגילים, או שהמדובר בשידור שהוכן במיוחד לקראת ובקשר עם הבחירות²⁷. אירוע או פרסום שנקבעו לאחר שתאריך הבחירות היה ידוע,

²³ תב"מ 23/2001 סיעת ישראל אחת נ' אינטרנט מעריב ואח', עמ' 139, 144 (פורסם בקובץ החלטות לכנסת ה-16 - בחירות לראשות הממשלה, ניתן ביום 5.2.01). (לעיל ולהלן: "עניין סיעת ישראל אחת").

²⁴ עניין סיעת ישראל אחת, בעמ' 144.

²⁵ עניין זוילי, פסקה 24, בעמ' 706. ראו גם: בג"ץ 524/83 האגודה למען החייל בישראל נ' המנהל הכללי של רשות השידור, פ"ד לז' (4) 85, 89-90 (1983).

²⁶ תר"מ 64/20 חלבי נ' נסראלדין, (21.8.13), מפי כבי' השופטת חיות מ"מ יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-20.
²⁷ לישומו של מבחן נסיבתי זה ראו - עניין קשב, בעמ' 41 - בעניין האמור נטען, כי שידורי תחנת הרדיו הפיראטית "ערוץ 7" כללו תעמולת בחירות. ב"כ התחנה טען כי השידורים שכך נטען לגביהם הם בבחינת "פינות קבועות" בערוץ 7, ומכאן לטעמו המסקנה כי אין הם בבחינת שידורים שהוכנו במיוחד לקראת הבחירות. כבי' השופט חשין דחה את הטענה ופסק כי "קריאה בדברים שאמרו הדוברים בערוץ 7 מבהירה בעליל כי מכוונים הם את דבריהם לבחירות

מעלים חשש כי יכללו תעמולה אסורה. מנגד, אירוע שמתקיים מדי שנה, ללא כל קשר לבחירות חשוד בכך פחות.²⁸

25.4. היקף ההשפעה – פרסומים בשעות השיא של הצפייה בטלוויזיה והאזנה לרדיו צריכים להיבחן בזהירות רבה יותר.²⁹

25.5. חשיבות התכלית האחרת העומדת בבסיס הפעולה והמחייבת את קיומה בסמוך לבחירות – בפרסומים שעוסקים בארועים שאינם נעשים באופן קבוע, יש לבחון את עוצמת וחשיבות התכלית שבגינם הוחלט על מועד האירוע דווקא בסמוך למועד הבחירות.³⁰

25.6. כל מקרה ייבחן בהתאם לנסיבותיו ובהתאם לשכל הישר וההגיון הבריא.³¹

26. לאמור יש להוסיף, כי לגבי שימוש במשאבי ציבור לטובת תעמולת בחירות הגישה מחמירה. על הוראת סעיף 2 לחוק הבחירות יש להקפיד ביתר שאת בכל הנוגע לנבחר ציבור מכהנים. זאת, כדי לצמצם את היתרון וחוסר השוויון האינהרנטי בגיוס תמיכה למועמד מכהן. שומה על נבחר הציבור והמפלגות השונות, שלא לעשות שימוש בכספיו של הציבור הרחב, במטרה להגדיל את סיכוייהם להיבחר בשנית. פעולה מעין זו אינה חוקית ופוגעת פגיעה קשה באמון הציבור ובטוהר המידות של השירות הציבורי.³²

2.ג. ראינות ודיונים טלוויזיוניים עם פוליטיקאים ומתמודדים

27. האמצעים שעל ערוצי השידור לנקוט בהם, כדי לעמוד בחובתם לקיים את מצוות האיסור על תעמולת בחירות בראינות ודיונים טלוויזיוניים עם פוליטיקאים ומתמודדים:

28. שמירת "השוויון המהותי" בין כלל הרשימות והמועמדים המתמודדים בבחירות -

28.1. בעניין זווילי נקבע כי נוכח עקרון השוויון על הרשות לשמור על כך כי שידוריה - אף שאין בהם תעמולת בחירות אסורה - ייעשו מתוך כיבוד עקרון השוויון.³³

28.2. בעניין גולדשמידט ביאר כב' השופט מצא את הקביעה האמורה:

"אין משמעות הדבר, שכל אימת שמראיינים נציג של רשימה פלונית או מועמד אלמוני, קמה מיד חובה לראיין באותו עניין גם את נציגי כל הרשימות והמועמדים המתחרים; ובודאי שאין משמעות הדבר, שאם השיחה עם פלוני, בטלוויזיה או ברדיו, ארכה זמן מסוים, קמה חובה לקצוב אותו פרק זמן לשיחות עם כל אחד ממתחריו. החובה אינה לקיים שוויון 'אוטומטי' או 'מכני'. החובה היא לקיים שוויון מהותי, שפירושה הוא ליתן הזדמנות

הקרבות ובאות. אין הם מדברים על מדיניותה של הממשלה - כך, על דרך הסתם - וכל מאזין אשר ניחן ולו במעט אינטליגנציה יודע ומבין כי הדוברים קוראים אותו להצביע בבחירות בדרך זו ולא באחרת. במקצת מן המקומות אומרים הדוברים כך במפורש, ובמקצתם ברורים הדברים מאליהם. אכן, אלה הם שידורים רוויי-בחירות, שידורים הנופלים ברווחה בגידרי השידורים שהוכנו לקראת הבחירות במובן דבריו של השופט מצא. "מכאן כי יש לנהוג בזהירות רבה בישום המבחן הנסיבתי, בדבר היות השידור ב"מהלך העניינים הרגיל" של פעילות הגורם המסדר.

²⁸ תב"כ 2/20 תנועת אומ"ץ נ' הרשות להגנת הצרכן ולסחר הוגן ואח' (ניתן ביום 18.1.15, מפי כב' השופט גיבוראן יו"ר ועדת הבחירות לכנסת ה-20 - בחירות לראשות הממשלה (להלן: "עניין אומ"ץ")), סעיף 7.

²⁹ תב"כ 10/20 חדו"ש - לחופש דת ושוויון נגד תחנת רדיו "קול ברמה ואח", פורסם בקובץ החלטות והנחיות לכנסת ה-20 - בחירות לראשות הממשלה, עמ' 37 (להלן: "עניין חדו"ש").

³⁰ עניין חדו"ש.

³¹ עניין אומ"ץ, סעיף 7(ה).

³² עניין אומ"ץ, פסקאות 8-10.

³³ עניין זווילי, פסקה 27, בעמ' 707.

נאותה וסבירה לרשימות ולמועמדים לבוא לידי ביטוי, כשהמטרה היא להגיע להצגה מאוזנת של כלל הדעות וההשקפות בנושאים השנויים במחלוקת במערכת הבחירות.

אין צורך לומר, שכחלק מחובתו לשמור על האיזון, מוטל על ערוץ תקשורת להביא בחשבון כי עצם החשיפה התקשורתית, ואף ללא קשר לנושא המדובר, עשויה לשרת אינטרס אלקטוראלי של הרשימה או של המועמד. כן עליו לקיים כהלכה את חובת ההגינות הרגילה המוטלת עליו, במתן הזדמנות לתגובה למי שיריבו ביקר אותו או את עמדותיו.³⁴ (ההדגשות הוספו - הח"מ)

28.3. כבוד השופטת ביניש, יו"ר ועדת הבחירות לכנסת ה-17, סיכמה את ההלכה בעניין זה: "ביחס לכל השידורים בתקופת הבחירות יש לשמור על הצגה שוויונית והוגנת של המועמדים והעמדות השונות."³⁵

28.4. בעניין רשימת הירוקים הצעירים³⁶, התייחס כבי' השופט רובינשטיין לטענת רשימת הירוקים הצעירים כי על שידורי קשת המתעדת לשרת תכנית מיוחדת להכרת המועמדים לכנסת, להתייחס גם לרשימות "הקטנות" (ולענייננו יש לומר גם למועמדים שאינם המועמדים המובילים בסקרים):

"כפי שצינתי זה מכבר, "ערך השוויון, וגם - לא פחות - ערך ההגינות, מצדיקים כי יינתן יחס ראוי לכלל הרשימות המתמודדות בבחירות לכנסת באמצעי התקשורת". עם זאת, ברי כי אין המדובר בשוויון פורמלי. בנסיבות, איני סבור כי טענותיה של המבקשת בהקשר הפגיעה בשוויון מצדיקות את מניעת השידור, אולם הדעת נותנת כי בתקופה שעד הבחירות יינתן גם לרשימות "הקטנות" פתחון פה, יותר מכפי שניתן עד עתה."

28.5. ובעניין אחר³⁷ הוסיף כי אמנם בעניין זה מובנים גם שיקולי עניין ציבורי ובולטות ציבורית אך "יש להשתדל ליתן ביטוי לכלל ההשקפות המיוצגות על ידי הרשימות השונות, בדרך המקצועית וההוגנת".

29. מניעת ניצול ההופעה בטלוויזיה או ברדיו לתעמולת בחירות:

29.1. כפי שציין כבי' השופט מצא בעניין גולדשמידט, סיכון זה יכול שיצומצם על ידי הימנעות משיתוף קהל בתכנית והימנעות משידורים חיים, ובמקרים המתאימים

³⁴ עניין גולדשמידט, פסקה 5, בעמ' 87-88.

³⁵ תב"כ 17/17 רשימת הליכוד נ' הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו וחברת החדשות הישראלית בע"מ, עמ' 61, בפסקה 6, (פורסם בקובץ ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השבע-עשרה החלטות והנחיות כבי' השופטת די' ביניש, יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השבע (אתר הכנסת) (להלן: "קובץ החלטות לכנסת ה-17").

³⁶ תב"כ 18/19 רשימת הירוקים והצעירים נ' שידורי קשת, 81, בעמ' 84 (פורסם בקובץ ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19, החלטות והנחיות, ממערכת הבחירות לכנסת ה-19 וממערכת הבחירות לרשויות המקומיות, מפי יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19 כבי' השופט א' רובינשטיין, 2012-2013 (להלן: "קובץ החלטות לכנסת ה-19"), ניתן ביום 6.1.13) (לעיל ולהלן: "רשימת הירוקים והצעירים").

³⁷ תב"כ 22/19 מפלגת הישראלים נ' תחנת רדיו רק"ע ואח', 91, בפסקה ו בעמ' 93 (פורסם בקובץ החלטות לכנסת ה-19, ניתן ביום 13.1.13).

יש לשקול הדבר. עם זאת, "...השאלה, אימתי יש להימנע משיתוף קהל, או משידור חי, הינה, בראש ובראשונה, שאלה מקצועית, שעל עורכי התוכניות להחליט בה; ובלבד שיביאו בחשבון, במסגרת שיקוליהם, גם את החשש, ששידור בנוכחות קהל, או שידור חי, עלולים להיות מנוצלים לרעה."³⁸ (ההדגשה הוספה - הח"מ).

29.2. בעניין רשימת הירוקים הצעירים³⁹ נדונה תכניתו של יעקב אילון שביקשה לסייע לבוחרים להכיר את המועמדים. באותו העניין קבע כב' השופט א' רובינשטיין כי:

"גם מהתכנית הספציפית חלקים נרחבים הם תעמולת בחירות, על ידי מענה לשאלות עיתונאיות שתהו על נקודה זו או אחרת, וברי כי לשם כך התראיין המתראיין.
מנגד התכנית אינה "תשדיר שירות" לרשימת ש"ס. היא כוללת שאלות עיתונאיות, ביקורת על הרשימה (שחיתות מנהיגים כאלה ואחרים בעבר), וגם נותנת במה מסוימת לאדם מן השוק היוצא כנגד הרשימה.
על רקע האמור, שקלתי האם להורות על הורדת קטעים בעריכה, והחלטתי - גם נוכח החלטתו של השופט מצא בעניין גולדשמידט - שהרכיב העיתונאי בתכנית סולידי דיו שלא אפסול;"

בקובץ החלטות והנחיות ממערכת הבחירות לכנסת ה-19, כב' השופט רובינשטיין עמד על לקחיו ממערכת הבחירות⁴⁰ וסיכם כך: "כשהיה מדובר בראיונות תקשורתיים שבהם איתגרו המראיינים את הפוליטיקאים גם בשאלות קשות, ולא היתה זו תעמולה גרידא בחינת "תשדיר שירות" נטיתי לגישה בית הלל, מה שאין כן במקרה של מסיבות עיתונאים מזומנות באורח מובהק לתעמולה."

30. כב' השופט מצא הוסיף בעניין גולדשמידט, כי בשידור בנוכחות קהל או שידור חי, יש להקפיד⁴¹:

30.1. להזהיר את המרואיינים מראש ואם נדרש הדבר, במהלך התכנית, מפני גלישה לתעמולת בחירות - "חשוב כי יובן למרואיינים, כי הטפה בעד (או נגד) רשימה או מועמד מהווה תעמולת בחירות, גם אם ההטפה אינה מלווה בהשמעת סיסמאות, ואף כשהמסר התעמולתי אינו מפורש ובוטה אלא משתמע ומרומז."

30.2. להקנות סמכויות אופרטיביות למנחים - באופן שיתאפשר להם לחסום לאלתר ובראשיתה כל חריגה מהמותר.

31. באשר לסמכותו כיו"ר ועדת הבחירות המרכזית למנוע בצו, שידור של תכנית, או לקבוע תנאים לשידורה, הוסיף וקבע כב' השופט מצא, בעניין גולדשמיט:

"...השימוש בסמכות המניעה אינו עניין קל ערך... ולדידי, ראוי שאגביל את השימוש בה למקרים חריגים ונדירים, בהם אשתכנע כי שידורה של תכנית, במתכונת שנקבעה על ידי הממונים על

³⁸ עניין גולדשמידט, פסקה 5 להחלטה, בעמ' 89.

³⁹ עניין רשימת הירוקים והצעירים, בעמ' 84.

⁴⁰ פורסם בקובץ החלטות לכנסת ה-19, "הבחירות לכנסת ה-19 - לקחים", מיום 10.2.13, בעמ' 522.

⁴¹ עניין גולדשמידט, פסקה 5 להחלטה, בעמ' 88-89.

השידור, כרוך בסיכון ממשי להפרה חמורה של האיסור החוקי.⁴²
(ההדגשה הוספה - הח"מ).

32. בתקופת הבחירות לכנסת ה-16, נדונה כתבה בתוכנית עובדה אשר סיקרה את חייהם של מתיישבי חוף עזה וכללה שיחה שקיים עימם המועמד מר עמרם מצנע באורך של כ-5 עד 7 דקות (מתוך כתבה של מעל ל-20 דקות). באותו העניין אושר שידור הכתבה. מנימוק כבי השופט חשין להחלטתו עולה, כי המרכיב הדומיננטי של כתבה זו, אשר עסקה בנושא שנמצא במרכזה של אותה מערכת בחירות, לא היה תעמולה פוליטית, אלא עסק בענייני היום במסגרתה של התוכנית שעוסקת בנושאים שהינם בלב הדין הציבורי, גם ללא קשר לבחירות.⁴³

33. מהחלטה זו ניתן להבין שאין בעצם ההופעה בטלוויזיה פסול כאשר זו אינה עולה כדי תעמולת בחירות, וכך עולה אף מהחלטות אחרות של יו"ר ועדות הבחירות, ככל שהערוץ המשדר שומר על שוויון בין המתמודדים ומונע מנציגי הרשימות והמועמדים לנצל את הופעותיהם בטלוויזיה או ברדיו לתעמולת בחירות.⁴⁴ כך, לא חל איסור על קיום ראיון עם מועמד בבחירות בשאלות אקטואליות, ובלבד שהמתכונת של השידור אינה מאפשרת חריגה מן השאלות המוצגות למועמד וקבלת תשובותיו עליהן.⁴⁵

34. עניין מניעת ניצול ההופעה בטלוויזיה או ברדיו לתעמולת בחירות במהלך שידור חי אף הוא התעורר בבחירות לכנסת ה-16. בתקופה שקדמה לבחירות ביקש ראש הממשלה דאז, מר אריאל שרון, להתייחס, במסיבת עיתונאים, להאשמות שהועלו נגדו בנושאים כספיים שונים. על מנת לאפשר את שידור מסיבת העיתונאים עם ראש הממשלה התבקש יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, כבי השופט חשין, לאחר את שידורי התעמולה בערוץ 1 של הטלוויזיה. אולם, מאחר שבפתיחת דבריו לא התייחס רה"מ שרון לעניין בנינו ביקש לכנס את מסיבת העיתונאים, אלא השמיע דברים שלדעת יו"ר הועדה מהווים תעמולת בחירות, הפסיק יו"ר הועדה את שידור מסיבת העיתונאים לאחר מספר דקות.

35. על הטענות שהושמעו נגד החלטתו להפסיק את שידור מסיבת העיתונאים אמר כבי השופט חשין:⁴⁶

"כפי שנמסר לי, עמד ראש הממשלה לקיים מסיבת עיתונאים בעניין ההאשמות שהועלו נגדו בנושאים כספיים שונים, ולעניין זה נתבקשתי לאחר את שידורי התעמולה בערוץ 1 של הטלוויזיה, שידורים שאמורים היו להחל בשעה 20:05. הסכמתי, כמובן, לבקשה. אין זה מעשה שבכל יום שראש ממשלה מבקש, הוא עצמו, לפנות לציבור הרחב, וסברתי כי איחור תחילת שידורי התעמולה בחמש דקות, ואפשר אף ב-10 דקות, אינו אלא דבר של זוטות..."

פתחתי את מכשיר הטלוויזיה שבלשכתי - דבר שאיני עושה אלא לעתים רחוקות ביותר - ובסביבת השעה 20:00 בערב הופיע ראש הממשלה על המרקע. צפיתי בו והאזנתי לדבריו אך בדרך אגב, הואיל

⁴² עניין גולדשמיט, פסקה 5 להחלטה, בעמ' 89.

⁴³ תב"כ 16/16 עמותת בצדק נ' הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, 64, בעמ' 67 פסקה 5 (פורסם קובץ החלטות לכנסת ה-16, ניתן ביום 9.1.03).

⁴⁴ ר' לדוגמא: עניין גולדשמיט, פסקה 5, בעמ' 89.

⁴⁵ תב"כ 13/15 האגודה לזכות הציבור לדעת נ' הנהלת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו ואח'93, בעמ' 96-95 (פורסם בקובץ נהלים והחלטות לכנסת ב-15, ניתן ביום 13.4.99) (לעיל ולהלן: "האגודה לזכות הציבור לדעת").

⁴⁶ "עמדת יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית בנושא הפסקת דברי התעמולה של ראש הממשלה בערב שבין יום חמישי 9/1/03 לבין יום שישי 10/1/03" בעמ' 111 (פורסם בקובץ החלטות לכנסת ה-16, ניתן ביום 11.1.03).

ובאותה עת העסקתי את עצמי בעבודה אחרת. ואולם, את את נתחוו לי כי המדובר אינו כלל במסיבת עיתונאים, אלא בתעמולת בחירות חריפה וקשה מפי ראש הממשלה. למיטב הבנתי, כך אף תכנן ראש הממשלה מלכתחילה את הופעתו בטלוויזיה וברדיו, ולמיטב זכרוני הוא נעזר אף ברישומים שהיו לפניו בעת שדיבר. משנתחוו לי כי המדובר אינו כלל במסיבת עיתונאים, כפי שנמסר לי, אלא בתעמולת בחירות מזוקקת, גמלה לאלתר החלטה בלבי שלא להתיר את המשכה. ביקשתי אפוא ממי שביקשתי כי ייעשה להפסקת השידור בטלוויזיה וברדיו, ובקשתי נתמלאה לאחר מספר דקות. למותר לומר שלא ביקשתי - אף אין סמכות בידי - לבטל את מסיבת העיתונאים, ומסיבת העיתונאים אכן נמשכה והלכה על-פי התכנון מראש."

36. הדוגמא של מסיבת עיתונאים של ראש הממשלה דאז, מר אריאל שרון, עליה התרעם כבי' השופט חשין, מחייבת זהירות והקפדה מפני הישנות מקרים דומים; כאמור: (א) יש להביא בחשבון את החשש ששידור חי עלול להיות מנוצל לרעה; (ב) יש להזהיר את המשתתפים מראש, ואם נדרש הדבר, במהלך התכנית, מפני גלישה לתעמולת בחירות; (ג) יש להקנות סמכויות אופרטיביות למנחים באופן שיתאפשר להם לחסום לאלתר ובראשיתה כל חריגה מהמותר. נזכיר כי מורשה לשידורים לא ישמע בטענה, כי לא נתכוון לשדר תעמולת בחירות שלא כדין, אך בפועל נתגלגלו הדברים לידי כך.

37. בהקשר זה נוסף, כי בעניין פורמן דן בית המשפט העליון בהחלטת כבי' השופט ג'ובראן יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-20, בבקשה למנוע את שידור נאומו של רוח"מ נתניהו בקונגרס האמריקאי כנגד התגרענותה של איראן. באותו העניין נקבע, כי ייתכן כי ניתן היה לאשר את השידור ב"זמן אמיתי" גם בלא השהיה אך גם גישת הביניים לפיה ישודר השידור בהשהיה בת חמש דקות, על מנת לאפשר לעורכי הערוצים לצפות ולבחון שמא ייאמרו בנאום דברים שיהא צריך להשמיטם עומדת במבחן הסבירות.⁴⁷

38. נוסף, כי בקובלנת אילנה דיין התייחס בית המשפט למעמד הרם שיש למורשים לשידורים באפשרות עיצוב דעת הקהל הציבורית. דברים אלו שנאמרו בהקשר לסעיף 129 לחוק הבחירות יפים לענייננו⁴⁸:

"פרסום תעמולה אסורה בערוץ טלוויזיה אליו נחשף הקהל הרחב מהווה סכנה ממשית ומשמעותית לפגיעה בערך המוגן בסעיף 129, מאחר שפוטנציאל השפעה על קהל הבוחרים הוא גדול יותר. ישנו אינטרס ציבורי נשגב בהטמעת איסור פרסום תעמולת בחירות אסורה, שיש בה כדי לפגוע בתקינות הליך הבחירות ובטוהר ההליך, לא כל שכן שעה שהמפרים הם אנשי תקשורת בעלי פוטנציאל השפעה גבוה על ציבור הצופים, והדעת נותנת כי ברשותם הידע והאמצעים להימנע מהפרת הוראות החוק ככלל, וחוק הבחירות בפרט."

39. לשלמות התמונה נציין, כי מנכ"ל הרשות השנייה, בהפעילו את סמכותו לאסור שידור (במלואו או בחלקו), או להתנותו בתנאים, מפעיל את אותן מידה שהוכרו בפסיקה

⁴⁷ עניין פורמן, פסקה טז.

⁴⁸ קייפ (ירושלים) 52373-06-13 בעז ניצן נ' דר אילנה דיין אורבך, תק-של-2014(4), 7824 (פורסם בתקדין, 6.10.14) (להלן: "קובלנת אילנה דיין"). באותו העניין הוגשה קובלנה פלילית באשר לתכנית "עובדה" בהנחייתה של אילנה דיין. ביום 21.1.13, ערב יום הבחירות לכנסת ה-19, לאחר השעה 21:00 בערב, שודר במסגרת התוכנית משדר מיוחד לרגל יום הבחירות. במסגרת משדר זה הוצגו מספר מועמדים במערכת הבחירות, חלקם מימין וחלקם משמאל, אשר ניסו לפרוס את משנתם ולמנפה בזמן השידור שהוקצה לכל אחד מהם. כן, שודר ראיון שקיימה דיין עם הסופר דוד גרוסמן, אותו הגדירה כ"קול הגדול והמזוקק של השמאל הישראלי", אשר פרט את האגינדה שלו בעניין הסכסוך הישראלי-פלסטיני. שם, בפסקה 57.

כמצדיקות הגבלות על חופש הביטוי.⁴⁹ לפיכך, אמות המידה שנקבעו על ידי יו"ר ועדת הבחירות בכנסות השונות, ינחו גם את מנכ"ל הרשות השניה, בבואו לעשות שימוש בסמכותו האמורה.

ג. 3. עימות בין מועמדים

40. **בעניין האגודה לזכות הציבור לדעת**⁵⁰ התבקש כב' השופט מצא על ידי האגודה לזכות הציבור לדעת, על ידי סיעת "חרות" בכנסת ומועמדה לראשות הממשלה, מר בנימין בגין, ועל ידי מועמד נוסף לראשות הממשלה, מר עזמי בשארה, להוציא צו מניעה, לפיו יאסר על "רשת" לשדר עימות בין שניים מן המועמדים בבחירות לראשות הממשלה, במסגרת התוכנית "משעל חס". זאת בניסיון שבהן שני מועמדים - מר בנימין בגין ומר עזמי בשארה - לא זומנו לעימות. הצו התבקש בטענה שעימות כאמור עומד בניגוד להוראת סעיף 5(א)(1) לחוק התעמולה האוסר על "תעמולה מפלגתית" 60 יום קודם לבחירות.

41. בהחלטתו קבע כב' השופט מצא⁵¹:

"... בקיום ראיון עם מועמד או מועמדים בבחירות בשאלות אקטואליות, שהן מענייניו של ציבור הבוחרים, אין משום הפרת האיסור הקבוע בסעיף 5(א)(1). אכן, גם דברי המרואיינים בתכנית כזו עשויים להיות רלוונטיים לגיבוש החלטתו של הבוחר, ואולם בכך בלבד אין משום מסר תעמולתי, ובלבד שהמתכונת של השידור אינה מאפשרת חריגות מן השאלות המוצגות למועמד וקבלת תשובותיו עליהן." (ההדגשה הוספה - הח"מ).

42. מכאן כי קיום ראיונות עם המועמדים לכנסת בשאלות אקטואליות אפשרי גם במהלך 60 הימים הקודמים ליום הבחירות, ובלבד שישמרו ההגבלות שתוארו לעיל.

43. כמו כן, נדרש כב' השופט מצא לשאלת הפגיעה בעיקרון השוויון (אשר בעקיפין יש בה משום הפרת האיסור על תעמולת בחירות) בעצם זימונם של רק חלק מהמועמדים לראשות הממשלה. לאחר שקיבל התחייבות בשם ראש הממשלה, מר בנימין נתניהו ובשם מר יצחק מרדכי, כי ייאותרו להשתתף בעימותים נוספים, בהשתתפות מועמדים בבחירות לראשות הממשלה, שלא הוזמנו להשתתף בעימות הראשון, גובש הסדר בהסכמה לפיו הוסרו הבקשות לצו מניעה⁵².

44. עוד יצוין, כי כב' השופט מצא נמנע מלהורות על הקלטה מראש של העימות וזאת לאור נטייתו שלא להתערב בשיקולים מערכתיים. כב' השופט מצא הבהיר כי ימנע ממתן הוראה כאמור בפרט במקרה שלפניו "בו מנחה התכנית, מר משעל, הצהיר בפניי על כוונתו להבהיר, בפתח התכנית שתשודר הערב, את האיסור החל על מועמדים לנצל את

⁴⁹ דרך פעולה זו של מנכ"ל הרשות השניה, הוכרה כראויה בבג"ץ 2888/97 יעקב נוביק נ' הרשות השניה לטלוויזיה ולרדיו, פ"ד נא(5) 193, 205 (1997).

⁵⁰ עניין האגודה לזכות הציבור לדעת.

⁵¹ עניין האגודה לזכות הציבור לדעת, בעמ' 95.

⁵² כב' השופט מצא ראה לנכון להדגיש כי: "... אלמלא קיבלתי הבטחות אלה, נוטה הייתי לקבל את עמדת המבקשים, כי בהזמנת חלק מן המועמדים בלבד יש משום פגיעה בשורת השוויון; ובעקיפין - משום הפרת האיסור על תעמולת בחירות." עניין האגודה לזכות הציבור לדעת, בפסקה האחרונה להחלטה, בעמ' 97.

המעמד לתעמולת בחירות, וכן הבטיח שבכוונתו להשתמש בסמכויותיו כמנחה התכנית כדי להבטיח שהנחייתו האמורה תקיים ולא יהיו חריגות ממנה.⁵³

45. לאחר קיום העימות בין מר נתניהו למר מרדכי, תזר בו מר נתניהו מהסכמתו להשתתף בעימות נוסף עם חבר הכנסת בגין. בנסיבות אלה, הוציא כבי' השופט מצא צו מניעה לפיו "על ראש הממשלה להימנע מהשתתפות בעימות עם מי מן המועמדים האחרים בבחירות לראש הממשלה, שלא בהשתתפות חבר הכנסת בגין."⁵⁴

46. באופן דומה, נקבע לגבי עימות בין מתמודדים לראש עיריית ירושלים, כי ניתן להבחין על בסיס פרמטרים בלתי תלויים בין מועמדים מובילים במרוץ לבין מועמדים אחרים ועל בסיס אבחנה זו לקבוע את הרכב המשתתפים בעימות בכל משדר. יחד עם זאת, מן הדין כי מועמד שלא שותף במשדר פלוני, יוזמן להשתתף באחר, אשר בו תינתן לו האפשרות להציג עמדתו בדרך דומה.⁵⁵

47. למותר לציין, כי ראיונות עומק או עימותים בהם המועמדים לא עונים על השאלות שנשאלו באופן ישיר אלא משתמשים בראיון כפלטפורמה לשטוח את משנתם הפוליטית אסורים.⁵⁶

4.ג. תכניות בידור ותכניות סאטירה

48. כפי שצוין לעיל, הקשר השידור עלול להביא לכך כי יסווג כתעמולת בחירות. כך, לעיתים, דווקא שידור שאינו בעניינים חדשותיים עלול לעורר חשש לכך כי המדובר בתעמולת בחירות.⁵⁷

49. במסגרת הבחירות המיוחדות לראשות הממשלה, שהתקיימו בפברואר 2001, התבקש יו"ר ועדת הבחירות, כבי' השופט חשין, על ידי המטה למען א"י-חיפה והצפון ואח' להוציא צו האוסר על שידור בערב יום הבחירות של תוכנית הסאטירה "חרצופים", כולה, או למצער, אותם חלקים אשר באים בגדרי המושג "תעמולת בחירות". זאת על בסיס צפיית העותר בקדימוניים שהוקרנו בטלוויזיה המלמדים כי הסאטירה אמורה לעסוק בשני המועמדים לראשות הממשלה. הצו התבקש בטענה ששידור כאמור עומד בניגוד להוראת סעיף 5(א)(1) לחוק התעמולה האוסר על תעמולת בחירות 60 יום קודם לבחירות.

50. בהחלטתו קבע כבי' השופט חשין כדלקמן⁵⁸:

"... העובדה כי מדובר בסאטירה ולא בתעמולת בחירות במשמעותה הרגילה, אין בה כדי להקנות לסאטירה חסינות מפני האיסור החל

⁵³ עניין האגודה לזכות הציבור לדעת, בעמ' 96.

⁵⁴ תב"כ 25/15 מפלגת חרות ואח' נ' יצחק מרדכי ואח', 98, פסקה 7 בעמ' 104 (פורסם בקובץ החלטות לכנסת ב-15, ניתן ביום 29.4.99).

⁵⁵ תר"מ 26/03 יוס טל-גן ואח' נ' ניר ברקת ואח' (מיום 1.6.13, פורסם בקובץ החלטות והנחיות של כבי' השופט מי חשין מהבחירות לכנסת ה-16). כך נקבע שם כי אין פסול בהחלטה חדשות היום בכבלים – חדשות אזוריות לערוך את העימות במתכונת שנבחרה, בכפיפות לכך שלמועמדים האחרים לראשות העירייה תינתן הזדמנות – ככל שחבר טרם נעשה לקחת חלק במשדר או במשדרים דומים.

⁵⁶ עניין חדו"ש.

⁵⁷ ר' למשל עניין זילי, פסקה 21.

⁵⁸ תב"מ 22/2001 המטה למען א"י - חיפה והצפון ואח' נ' טלעד אולפני ירושלים בע"מ ואח', 23, בעמ' 24 (פורסם בקובץ החלטות לכנסת ה-16 - בחירות לראשות הממשלה, ניתן ביום 4.2.01).

על תעמולת בחירות. סאטירה יכולה שתיפול בגדרי תעמולת בחירות כשם שיכולה היא ליפול שלא בגדרי תעמולת בחירות. השאלה בכל מקרה ובכל עניין תהא שאלת ה'דומיננטיות' שבתשדיר, וממילא לא נוכל להכריע בה עד שלא נחזה בו במו עינינו. אכן, סאטירה, בהיותה מה שהיא, חייבת שתישא עימה "תעמולת בחירות" במשקל סגולי כבד עד שנסווג אותה כתעמולת בחירה אסורה. ואולם, כאמור, סאטירה אינה קונה חסינות מפני היותה תעמולת בחירות." (ההדגשות הוספו - הח"מ).

יחד עם זאת, באותן הנסיבות, נמנע יו"ר ועדת הבחירות מלהוציא צו מניעה.

51. מכאן, כי שידור סאטירה העוסקת במועמדים מטעם המפלגות לראשות הממשלה ו/או במפלגות המתמודדות לכנסת, היא כשלעצמה, אין בה יסוד מספיק להוצאתו של צו איסור על השידור כאמור במהלך 60 הימים הקודמים ליום הבחירות (לרבות, בערב יום הבחירות) ובלבד שיישמרו ההגבלות שתוארו לעיל.

52. עם זאת ייאמר, כי תכניות אלה ייבחנו על ידינו, בכל מקרה לגופו, ובהתאם לצורך יינתנו בעניינן הנחיות ספציפיות נוספות בהמשך.

5.ג. שידור קטעי תעמולה במהדורות החדשות

53. על ההלכה בעניין זה עמד כב' השופט רובינשטיין בעניין וודה⁵⁹ :

"בימי בחירות הקו המפריד בין תעמולת בחירות לבין סיקור חדשותי דק במיוחד, ונדרשת תשומת לב מדובה מצידם של גורמי השידור כי המסגרת החדשותית לא תיפרץ ולא תהפוך, ולו מבלי משים, לתעמולת בחירות." (ההדגשה במקור - הח"מ)

54. עוד בהקשר זה התבקש כב' השופט חשין להתייחס לתלונה של אזרח אשר הלן על כך שבמהדורת החדשות הובא קטע ארוך מתוך תשדיר תעמולת הבחירות של המועמד לראשות הממשלה מר אהוד ברק. בקשת האזרח הייתה למנוע באופן מוחלט שידור של קטעים מתוך תשדירי הבחירות של המפלגות, שלא במסגרת הזמן המיוחד המוקצה לכך⁶⁰. הבקשה הוגשה בטענה ששידור כאמור עומד בניגוד להוראת סעיף 5(א)(1) לחוק התעמולה האוסר על תעמולת בחירות 60 יום קודם לבחירות.

55. בהחלטתו קבע כב' השופט חשין, כדלקמן :

"תעמולת בחירות של מפלגה או של מועמד ראוי לה שתבוא בגידרי תעמולת הבחירות הנעשית על פי חוק התעמולה. בה-בעת, אין מניעה כי בתוכניות אחרות המשודרות בטלוויזיה יופיעו קטעים קצרים מתוך תעמולת הבחירות, אם הקרנתם של אותם קטעים נדרשת באורח אינטגרלי במהלכן של אותן תוכניות. כך, למשל, אינני רואה מניעה כי במהדורת החדשות ישולב קטע קצר מתעמולת הבחירות, אם מהדורת החדשות מסבה עצמה על נושא שעלה בתעמולת הבחירות באותו הקשר. הוא הדין, למשל, בשולחן אליו מסיבים מומחים לענייני תקשורת ובו מביעים הם דיעות של אנשי מקצוע על תעמולת הבחירות ששודרה מטעם מפלגה פלונית או מטעם מועמד פלמוני. מתוך שטוב מראה עיניים מהלך נפש, לא אראה פסול אם במהלך אותו דיון מסיב לשולחן עגול ישודרו קטעים קצרים מתוך תעמולת הבחירות.

⁵⁹ תב"כ 5/19 נחמה וודה נ' רשות השידור, 77, פסקה ה, בעמ' 78 (קובץ החלטות לכנסת ה-19, ניתן ביום 26.12.12).
⁶⁰ מכתבו של כב' השופט חשין אל רשות השידור והרשות השנייה, מיום 18 בינואר 2001, שכותרתו "תעמולת בחירות בטלוויזיה - שידור קטעי תעמולה במהדורות החדשות ועוד" (פורסם בקובץ החלטות לכנסת ה-16 - בחירות לראשות הנמשלה), בעמ' 29.

... השאלה הנשאלת היא מה הם גבולותיו של קטע "קצר"?

... נראה לי כי נוכל לכנות קטע "קצר" אם אורכו לא יעלה על שניות מספר. שידורו של קטע מעבר לפרק-זמן זה ימשוך אותנו אל עבר קוטב האיסור.

הגבלה שנייה... נסבה על הצורך הבלתי ניתן לפשרה של שוויון בין המועמדים בבחירות והוגנות ביחס לכל אחד מהם.⁶¹ (ההדגשה הוספה - הח"מ).

56. הלכה זו באה לכדי יישום, בעקבות פנייתה של חברת החדשות של ערוץ 2 אל יו"ר ועדת הבחירות, בשאלה האם ניתן במסגרת כתבה עיתונאית לשדר קטעים קצרים - בני מספר שניות - משידורי התעמולה של המועמדים, במהדורת החדשות של ערב יום הבחירות. בתשובתו של עוזר יו"ר ועדת הבחירות (על דעת היו"ר) לחברת החדשות נאמר כי בהתאם לסעיף 129 לחוק הבחירות אסורה תעמולת בחירות ברדיו ובטלוויזיה החל מהשעה 7 בערב יום הבחירות. הוראה זו הינה בבחינת דין מיוחד לערב יום הבחירות, המוסיף איסור ספציפי על האיסורים המנויים בחוק הבחירות ובחוק התעמולה. אשר על כן, יחול איסור זה גם על שידורים של קטעים - אף אם קצרים הם - משידורי התעמולה ששודרו מטעם המועמדים במסגרת מערכת הבחירות ואף אם הדבר נעשה במסגרתה של כתבה עיתונאית.⁶²

57. העקרונות שלעיל אומצו גם על ידי כב' השופטת בייניש בכהונתה כיו"ר ועדת הבחירות לכנסת ה-17. במכתבה מיום 8.3.2006 למנכ"ל רשות השידור, מנכ"ל הרשות השנייה ומפקד גלי צה"ל בעניין "שיבוץ תשדירי תעמולה בתכניות אקטואליה ברדיו ובטלוויזיה" היא קבעה את העקרונות הבאים:⁶³

- ככלל, אין לשדר תשדירי תעמולה מחוץ למועדים שנקבעו לכך.
- ניתן לשבץ קטעים קצרים מתוך תשדירי תעמולה מקום ששידור קטעים אלה נדרש כחלק אינטגרלי מהתכנית.
- על דרך העיקרון, אורך הקטעים המשודרים שלא במסגרת המועדים שנקבעו לכך לא יעלה על שניות ספורות.
- בעת מתן במה לתשדירי התעמולה של הרשימות המתמודדות מחוץ למועדים שנקבעו יש לשמור על איזון בין הרשימות השונות.

58. עוד נקבע כי אין לשדר קטעים כלשהם מתשדירי תעמולה שטרם אושרו לשידור על ידי יו"ר ועדת הבחירות ומתשדירים שנפסלו לשידור.

⁶¹ שם, קובץ החלטות והנחיות לכנסת ה-16 - בחירות לראשות הממשלה, בעמ' 30.
⁶² מכתבו של עו"ד נמרוד קוזלובסקי, עוזר ליו"ר ועדת הבחירות המרכזית, אל עו"ד ישגב נקדימון, מיום 5 בפברואר 2001, פורסם בקובץ החלטות והנחיות לכנסת ה-16 - בחירות לראשות הממשלה, עמ' 32.
⁶³ פורסם בקובץ החלטות לכנסת ה-17, בעמ' 73-75.

6.ג. החובה להפסיק משדרים בהשתתפות קבועה של מועמד בבחירות

59. בעניין קרייסלר⁶⁴ נדונה פנייה אשר לפיה ערוץ 9 משדר קדימונים לתכנית בהשתתפותו של מתמודד בבחירות לכנסת ה-19. נטען, כי המדובר בפרסום נסתר ובתעמולת בחירות אסורה. בתגובתו טען ערוץ 9 כי "עם היוודע העובדה שבכוונתו של המגיש (מר קון) להתמודד בבחירות "הופסקה עבודתו בערוץ", וכן ניתנה הנחיה להוריד מהמסך קדימונים הכוללים צילומים או קריינות שלו". כבי' השופט רובינשטיין קבע כי:

"אכן, יש טעם לפגם בשידור קדימונים הנושאים את תמונתו ו/או קולו של מתמודד בבחירות לכנסת. ואולם, משעה שהבקשה לא נתמכה בתצהיר, ומשעה שהיא נסתרה בתגובת הערוץ (הגם שלא בתצהיר), איני יכול לקבל את הטענות העובדתיות בה. עם זאת, נרשמה הודעת מנהלו הכללי של הערוץ, כי מזה זמן לא משודרים קדימונים כאמור, לא בשידורי הטלוויזיה ולא באתר האינטרנט. לא משודרים, ואוסף - גם לא ישודרו."

60. מן האמור עולה, כי שעה שמנחה תכנית או משתתף קבוע בתכנית המשודרת על ידי מורשה לשידורים מתמודד בבחירות, יש להפסיק את השתתפותו בתכנית האמורה, החל מהמועד בו הודיע המועמד על מועמדותו ועד לאחר הבחירות.

61. יובהר, כי ההנחיה חלה לגבי מי שהודיע על מועמדותו בכל דרך, לרבות באמצעות פרסום תעמולה בשמו⁶⁵, ולשם כך אין צורך בהודעה בדרך מסוימת דווקא. באחריות המורשה לשידורים לוודא כי לא משודרת אצלו תכנית בהשתתפות כאמור של מועמד בבחירות.

62. בכל מקרה, יש לשים לב כי איסור התעמולה הוא איסור קבוע, וכי אם יש תכנית בהשתתפות מתמודד בבחירות יש לבחון אותה באופן רציף ולהורידה משידור ככל שהיא "גולשת" לכיוון של תעמולת בחירות אסורה.

63. כך, יש להקפיד הקפדה יתרה כי תכנית כאמור לא תהפוך במה ל"תעמולה מפלגתית". האחריות בעניין זה מוטלת על מנכ"ל המורשה לשידורים (העורך הראשי) הנדרש להדריך את מגיש התכנית/ משתתף קבוע בה בהתאם וכן לפקח על השידור. ככל שמנכ"ל המורשה לשידורים יסבור כי לא ניתן למנוע שידור "תעמולה מפלגתית" כאמור, הרי שעליו להימנע באופן מיידי משידור התכנית.

7.ג. הוראת סעיף 5 לחוק הבחירות - פרשנות מצמצמת

64. כאמור, סעיף 5 לחוק הבחירות קובע כי בתקופת 60 הימים שלפני הבחירות "לא תהא תעמולת בחירות", אלא אם כן המדובר בתעמולה כדן. מכאן, שהאיסור על תעמולה מקבל משנה תוקף בתקופת 60 הימים שלפני הבחירות (סעיף 5 לחוק הבחירות), ועוצמה יתרה ככל שמתקרב מועד הבחירות.

⁶⁴ תב"כ 10/19 קרייסלר נ' ערוץ 9, עמ' 79 (קובץ החלטות לכנסת ה-19, ניתן ביום 25.12.12) (לעיל ולהלן: "עניין קרייסלר"), פסקה ב, בעמ' 79-80.
⁶⁵ בתר"מ 14/21 וידל נ' מרדכי יצחקי ואח' (ניתן ביום 1.3.17, מפי כב' השופט נשיא בית המשפט המחוזי אי' טל יו"ר ועדת הבחירות האזורית מרכז דרום, ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-21) בפסקה 19 נאמר בעניין דומה: "מצאתי לנכון להדגיש בפני המשיבים כי נוכח שילוט הבחירות שצורף לעתירה עם תמונתו של המשיב 1, דומה כי המשיב 1 החל במסע הבחירות שלו. משכך, לצורך בחינת מבחני המשנה לבחינת פרסומי העירייה (לרבות אירועים שנערכים על ידי העירייה שבהם משתתף המשיב 1 או כל אדם אחר שהחל, באופן פומבי במסע הבחירות שלו), כאילו הם מפורסמים בתקופת הבחירות, לפי סעיף 2 א לחוק, ואבקש כי היועץ המשפטי לעירייה ינחה את מחלקת הדוברות ויתר מחלקות העירייה בהתאם."

65. לאורך השנים אומצה פרשנות מצמצמת לאיסור בסעיף 5 האמור⁶⁶. עם זאת וכפי שציין כ"ב השופט רובינשטיין "אין בידי לומר על החוק "הלכה ואין מורין כן"⁶⁷. כך גם בבג"ץ פורמן⁶⁸ עמד בית המשפט העליון על כך כי הכלל הבסיסי הוא איסור תעמולה, ואילו החריג הוא התרת התעמולה:

"יב. לא יתכן חולק כי חוק דרכי תעמולה הוא חוק ארכאי שהשופטים יושבי ראש ועדת הבחירות לדורותיהם העירו לגביו, למשל, לגבי סעיף 5(א) בו, לפיו "על אף האמור בכל דין אחר, בשידורי הרדיו או הטלוויזיה לא תהא תעמולת בחירות בתקופת 60 הימים לפני הבחירות". במסמך לקחים שנכתב ביום 7.2.13 בתפקידי כיו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת התשע עשרה, נאמר על סעיף זה (ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19, כרך החלטות והנחיות, עמ' 522) כי "זו גזירה שאין הציבור עומד בה ואינו יכול לעמוד בה, בשפעת ערוצי הרדיו, הטלוויזיה, האינטרנט, הרשתות החברתיות והטלפונים הניידים. כל אלה הם כמים לים מכסים, והתמודדות עמם באופן מלא או מירבי היא בלתי אפשרית."

יג. ואולם, החוק לא תוקן, ואנו מצויים בדל"ת אמותיו. מטרתו ותכליתו – כמובן – היא השגת שיוון ככל הניתן בין המתחרים על קול הבוחר (שיוון מלא קשה מאוד להשיג, בחינת פשיטא); אך למצער ראוי להבטיח, שגורמי שלטון במיוחד, שבודאי נהנים הם תדיר מיתרון של נוכחות תקשורתית רבה, לא ינצלו את משאבי השלטון לבחירות; והאתגר הוא ליתן קול בימי התעמולה גם לרשימות שאינן נהנות מנגישות. מכל מקום, ברי כי החוק כוון לשיוויון ככל הניתן."

66. סיכום הדברים, כפי שעמד עליו כ"ב השופט רובינשטיין, הוא "חוק דרכי התעמולה קשה ליישום וארכאי, ואולם חוק הוא חוק ומחייב את כלנו"⁶⁹.

67. סקרתי באופן פרטני החלטות מסוימות של יו"ר ועדת הבחירות, שכן יש בפרטים אלו כדי לשפוך אור על יציקת התוכן למונח "תעמולת בחירות" הלכה למעשה, וכן על התפקיד האקטיבי המצופה מכלי התקשורת בביקוח העצמי על שמירת החוק, בתקופה רגישה זו. להלן, אבחן את נושא תעמולת הבחירות במסגרת תשדירי פרסומת.

ד. תעמולת בחירות טרם הבחירות המקדימות למפלגות

⁶⁶ יודגש כי החלטות יושב ראש ועדת הבחירות אינן מחייבות את יושבי ראש ועדת הבחירות הבאים אחריו, והן לכל היותר בעלות ערך מנחה. אולם, בעניין זה יו"ר ועדת הבחירות לאורך השנים הביעו עמדה דומה: כבוד השופט מצא במכתבו ליו"ר הכנסת, המציג את לקחיו כיושב ראש ועדת הבחירות ציין, כי: "...האיסור הקבוע בסעיף 5(א)(1) הפך לאות מתה, לא רק על פי לשונן אלא גם על פי רוחו המקורי; והגיעה השעה לבטלו. ככל שדרושה הטלת מיגבלה כלשהי על השימוש בערוצי השידור לתעמולת בחירות - וכשלעצמי, אני מפקפק בעצם הצורך בקיומה של מיגבלה כזאת - יש להצר את גבולותיה ולהתאימה לעקרונות היסודי, לרוח הזמן ולצורכי הציבור." קובץ נהלים והחלטות - ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-15 ולראש הממשלה, 142, בעמ' 162;

כבוד השופט חשין, יו"ר ועדת הבחירות לכנסת ה-16 ולראש הממשלה, הביע הסכמתו לדברים אלה - "אם אלה דברים היו נכונים בשנת 1999, לא כל שכן נכונים הם כיום הזה, עם התרחבות השימוש באמצעי תקשורת אלטרנטיביים לרדיו ולטלוויזיה, ובראשם רשת האינטרנט." מכתבו של כבוד השופט חשין ליו"ר הכנסת ואחרים בעניין סיכום לקחי הבחירות המיוחדות לראשות הממשלה. קובץ החלטות והנחיות מהבחירות לראש הממשלה - ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 ולראש הממשלה, 156, בעמ' 159;

כבוד השופטת בייניש, יו"ר ועדת הבחירות לכנסת ה-17, ציינה בדוח מסכם שפירסמה כי "יש לציין את הצורך לבחון מחדש את האיסור בדבר שידור תעמולה בתקופת 60 הימים שלפני הבחירות..." קובץ החלטות והנחיות - ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-17, עמ' 285. עמדה דומה הביע גם יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19, כ"ב השופט רובינשטיין בעניין רשימת הירוקים הצעירים, פסקה ו'.

⁶⁷ שם, פסקה ז'.

⁶⁸ בג"ץ 1280/15 איתי פורמן נ' יו"ר ועדת הבחירות לכנסת ה-20 (פורסם בנבו, 25.02.2015) (לעיל ולהלן: "עניין פורמן").

⁶⁹ ר' גם בג"ץ 4855/13 עו"ד שמעון חזן נ' הרשות השניה לטלוויזיה ורדיו, תק-על בג"ץ 4855/13(3), 4786. תב"כ 46/19 אביגיל רביץ נ' רשות השידור, 95 (קובץ החלטות לכנסת ה-19, ניתן ביום 20.1.13) בעמ' 96.

68. תחילה, יש להבהיר כי ביחס לבחירות המקדימות למפלגות אין הוראות חוק ייחודיות. על עניין זה חולשות הוראות חוק הרשות השניה בהן קבוע איסור על "תעמולה מפלגתית" או הוראות כללי האתיקה בהן נקבע איסור על שידור פרסומת שיש בה מסרים פוליטיים או ציבוריים השנויים במחלוקת.

69. ההתייחסות הנפרדת לתקופת הבחירות המקדימות למפלגות מקורה בכך שיישומה של הוראת חוק זו הלכה למעשה, מוביל לכך שאף אם שידור מסוים אשר "בתקופה הרגילה" עשוי היה שלא להיחשב תעמולה מפלגתית, הרי שיכול שייחשב ככזה בתקופה הקרובה לבחירות המקדימות.

70. יפים לענין דבריו של בית המשפט העליון בעניין שמאי⁷⁰:

"תשדיר, אשר בכל ימות השנה יש בו אך מסירת מידע כללי עשוי להפוך, בסמוך למועד הבחירות, לתשדיר אשר האפקט הדומיננטי שלו הוא בהשפעה מפלגתית על הבוחר (בג"צ 524/83 הנ"ל, בעמ' 90). על כן, בהתקרב מועד הבחירות, יש לקחת זאת בחשבון."

71. כלומר, בית המשפט העליון קבע כי על אף העובדה שהאיסור הקבוע בס' 46(א)(3) חל "בכל ימות השנה" ולא רק בתקופה שלפני קיומן של בחירות, הרי שיישומו בדרך של עריכת בחינה האם שידור מסויים מהווה תעמולה אסורה אם לאו, משתנה בין "ימים רגילים" לבין תקופה שלפני קיומן של בחירות. בהתאם לאמור, בהחלט ייתכן כי אותו שידור עצמו יהא מותר "בימים רגילים" אך ייאסר לשידור בסמוך לפני תקופת בחירות.

72. הקשר הדברים וסמיכות הזמנים הינם אחד הגורמים המשפיעים על סיווג תכנית כעל תעמולת בחירות אסורה. טול לדוגמא תכנית בידור שאינה עוסקת, דרך כלל, בענייני היום או בחדשות. טרם הבחירות המקדימות מתעדת מורשה לשידורים לשדר פרק מהתכנית ובו משתתף חבר כנסת המתמודד על מקומו ברשימת מפלגה. אמנם, מטרת התוכנית הינה בידור אולם מועד השידור וסמיכותו למועד הבחירות המוקדמות במפלגה, יוצרים אפקט תעמולתי. במקרה כזה, דווקא העדר הקשר בין התכנית ותוכנה לבין ענייני החדשות והאקטואליה העומדים על סדר היום, הוא שיוצר את הקושי ולמעשה מעלה את השאלה - אם האפקט הדומיננטי של שידור התכנית אינו בנסיון השפעה על הבחירות, לא ברור מדוע ישנה חשיבות לכך שהתכנית תשודר זמן קצר לפני הבחירות ולא למשל, זמן קצר לאחר הבחירות. במצב דברים זה, בו התכנית הטלוויזיונית יוצרת חשיפה חיובית בסמוך למועד הבחירות המקדימות, שעה שמתמודדים אחרים אינם זוכים לכך, נראה כי המדובר בתעמולת בחירות אסורה.

ה. תעמולת בחירות במסגרת תשדירי פרסומת מסחרית

73. האיסור על "תעמולה מפלגתית" בתשדירי פרסומת מסחרית קיים לאורך כל ימות השנה ומעוגן בסעיף 46(א)(3) לחוק הרשות השניה, בצירוף סעיף 186(1) לחוק.

74. סעיף 11 לכללי הרשות השניה לטלוויזיה ורדיו (אתיקה בפרסומת בטלוויזיה), התשנ"ד-1994, שכותרתו "פרסומת בנושאים השנויים במחלוקת", קובע:

⁷⁰עניין שמאי, עמ' 36-35.

"לא ישדר בעל זכיון תשדיר פרסומת שיש בו העברת מסר בנושא פוליטי, חברתי, ציבורי או כלכלי השנוי במחלוקת בציבור."

קביעה זהה ביחס לשידורי רדיו, מעוגנת בסעיף 5 לכללי הרשות השניה לטלוויזיה ורדיו (אתיקה בפרסומת בשידורי רדיו), התשנ"ט-1999.

75. מכאן, כי שידור פרסומת שיש בה העברת מסר בנושא פוליטי השנוי במחלוקת בציבור אסור.

76. בעניין המפקד הלאומי נקבע כי הכללים שקבעו הרשות השנייה ורשות השידור האוסרות על שידור תשדירי פרסומת בעניין השנוי במחלוקת פוליטית בציבור הם חוקתיים. באשר לתכלית שביסוד המגבלה נקבע:

"אכן, שידור פרסומת פוליטית במסגרת תשדירי הפרסומת עלול לסכל את השמירה על האיזון בין ההשקפות השונות במסגרת שידורי השידור הציבורי ולחתור תחת זוקטרינת ההגיונות בשידורים. הכללים בענייננו נועדו למנוע זאת."⁷¹

77. יוער, כי אף בעניין זה הקרבה למועד הבחירות משפיעה על אופי תשדיר הפרסומת. כך, נפסק בעניין שמאי כי⁷²:

"מידע על פעולות אגפי ההסתדרות ומפעליה עשוי להיתפס בעיניו של הצופה הסביר, בסמוך למועד הבחירות, כתעמולה לאותם מנהיגים ולאותן מפלגות אשר שלטו בהסתדרות בעבר. תשדיר פרסומת ובו מידע על הצלחותיה של ההסתדרות עשוי להיתפס בעיני הבוחר הרגיל כתעמולת בחירות לאלה אשר איפשרו הצלחות אלה."

78. העולה מהאמור הוא כי בשים לב לכך שגבולות חופש הביטוי המסחרי צרים מאלה של חופש הביטוי החל ביחס לשידורים אחרים⁷³, בתקופה טרם בחירות יש להקפיד הקפדה יתרה כי לתשדירי פרסומת לא תשתרבב "תעמולה מפלגתית".

79. דוגמא להפרת האיסור על שידור תעמולה במסגרת תשדירי פרסומת הופיעה בשידורי הרדיו של קול ישראל⁷⁴. במסגרת שידורים אלה שודר תשדיר (עובר לתקופת 60 הימים הקודמים לבחירות לכנסת), הקורא למצביעי ליכוד להצביע בפריימריס לרשות המפלגה. התשדיר לווה במוסיקת בחירות, ונאמר בו, בין היתר "בעשרים ושמונה בנובמבר יתקיימו הפריימריס לבחירת יושב ראש הליכוד. מכאן יצא הליכוד בראש אחד, להנהיג את התנועה בדרך הנכונה. אם ישראל חשובה לכם, חשוב שתהיו שם כדי להשפיע... כי רק ליכוד חזק ומלוכד... מנצח... בואו לתת לליכוד את הקול".

80. היועץ המשפטי לממשלה בתן את התשדיר האמור, בעקבות פנייה של מנכ"ל הרשות השניה (אשר אסר על זכיוני הרדיו האזורי לשדר תשדיר דומה) וקבע (במכתבו מיום

⁷¹ עניין המפקד הלאומי, בעמ' 44. בפסק הדין נדונה חוקיות כלל 5 לכללי הרשות השניה לטלוויזיה ולרדיו (אתיקה בפרסומת בשידורי רדיו), התשנ"ט-1999 ונקבע ברוב דעות כי הכלל תקף וכי אין להתיר לשידור תשדירי פרסומת בטלוויזיה וברדיו המעבירים מסר פוליטי.

⁷² עניין שמאי, בעמ' 35.

⁷³ בג"ץ 606/93 קידום יזמות ומו"לות (1991) בע"מ נ' רשות השידור ואח', פ"ד מח(2) 1 (1994), בעמ' 17 (כבוד השופט דורנר), בעמ' 29 (כבוד השופט חשין).

⁷⁴ כללי רשות השידור (תשדירי פרסומת והודעות ברדיו), התשנ"ג-1993, קובעים לענייננו בסעיף 7: "פרסומת אסורה לשידור אם, לדעת המנהל הכללי, היא כוללת אחד מאלה:

25.11.02) כי "...[ו]הדברים פשוטים ומדובר בתעמולה מפלגתית אסורה בהתאם לכלל האמור [כלל 7 לכללי רשות השידור - ר' ה"ש 40], שכן מעבר להודעה אינפורמטיבית ישנו מסר ברור כצהרי היום." לפיכך, הורה היועץ המשפטי לממשלה למנכ"ל רשות השידור, להפסיק את שידור התשדיר.

81. בעניין רשף⁷⁵ קבע בית המשפט העליון את ההלכה בעניין זה, אשר סוכמה בעניין ח.ל. חינוך לשלום⁷⁶ כדלקמן:

"המבחן לסיווגו של התשדיר כמעורר פולמוס יהיה מבחן "המרכיב הדומיננטי", ולפיו יש לבדוק אם עיקרו של התשדיר הוא במסירת מידע, ללא הדגשה או נקיטת עמדה בכל הנוגע לעניין גופו, או שמא כולל התשדיר מרכיב דומיננטי של שכנוע בדבר יתרונות העניין שבמוקד השידור. עוד נקבע כי תשדיר פרסומת עשוי להתייחס לנושא אשר במהותו שנוי במחלוקת ציבורית, אך התשדיר גופו, מבחינת נוסחו, תוכנו או צורתו, אינו שנוי במחלוקת, ועל כן הוא מותר לשידור."

82. בעניין ח.ל. לשלום, דובר על תשדיר פרסומת לקידום יוזמה של אישי ציבור ופוליטיקאים לפתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינני, הנודעת בכינוי "יוזמת ז'נבה". בית המשפט, בדונו בשאלה האם תשדיר הפרסומת מעביר מסר בענין השנוי במחלוקת ציבורית, קבע כי יש לבדוק האם עיקרו של התשדיר הוא במסירת מידע, ללא נקיטת עמדה לעניין לגופו, או שמא התשדיר כולל מרכיב דומיננטי של שכנוע בדבר יתרונות העניין שבמוקד השידור. מבחינה אופרטיבית התיר בית המשפט באותה הפרשה את שידור התשדיר בשניוים מסויימים, כך שבסופו של יום כלל נוסח התשדיר את המילים הבאות: "מיום ראשון נשלחת לכל בית בישראל הצעת הסכם ז'נבה". הא ותו לא. בית המשפט השמיט מנוסח התשדיר, בין היתר, את המילים "אתם תשפטו בעצמכם" בנימוק שתוספת זו חוצה את הקו האינפורמטיבי, מעודדת ומזמינה התייחסות לגופו של ההסכם.

83. בפסיקה מאוחרת יותר, בעניין המטה להצלת העם והארץ⁷⁷, בה נדון תשדיר פרסומת מסחרית למכירת נרות זיכרון לזכר פינוי גוש קטיף, הושם דגש על הצורך לצמצם כל דריסת רגל לנושאים השנויים במחלוקת, בפרסומות המסחריות ברדיו ובטלוויזיה. בית המשפט התיר פרסום אינפורמטיבי בלבד אשר לשונו "מוזיאון גוש קטיף ייפתח... ויכלול מצגת על תולדות הגוש; מבקשים תרומות שניתן להעבירן ל...". או כיוצ"ב. כך, ההלכה היא כי תשדיר פרסומת העוסק בענין פוליטי, השנוי במחלוקת בציבור, יכול שיהא מותר לשידור, ובלבד שהוא יהא אינפורמטיבי גרידא.

84. בעניין בצלם⁷⁸ נקבע כי "קריאתה של רשימת הילדים ההרוגים, עם שנכמר עליהם הלב מאוד, היא למטרה פוליטית ולא למידע גרידא. מטרתה, שאין צורך בחכמת הנסתר כדי לעמוד עליה. היא להביא את הציבור לגרום לממשלה להפסיק את לחימת צה"ל בעזה, בשל האבידות לאוכלוסיה האזרחית שם ובמיוחד ילדים. הניתן לומר כי דבר זה – קרי,

(2) תעמולה מפלגתית, או תשדיר בענין השנוי במחלוקת פוליטית או אידיאולוגית בציבור, לרבות

בדרך של קריאה לשינוי חקיקה בנושאים אלה; "...

⁷⁵ בג"ץ 1893/92 רשף נ' רשות השידור, פ"ד מו(4) 816 (1992).

⁷⁶ עניין ח.ל. חינוך לשלום, בפסקה 8 לפסה"ד. בית המשפט שב ואישר הלכה זו בעניין המפקד הלאומי.

⁷⁷ עניין המטה להצלת העם והארץ, בעמ' 817.

המשך הלחימה – אינו שנוי במחלוקת פוליטית? גם במבחן הרכיב הדומיננטי, שכאמור יש לפרשו בצמצום, כדי למנוע את חלחולו של השטף הפוליטי אל הפרסומת – רכיב זה בענייננו, ובחינת פשיטא, הוא השכנוע הציבורי-פוליטי, והאמירה כאילו במידע גרידא עסקינן אינה יכולה להתקבל על הדעת, בכל הכבוד. יפים לכאן דברי השופט שטרסברג-כהן בעניין גוש שלום שהבאנו מעלה; ההקשר ברור כשמש בצהרי היום. ... נחזור ונאמר: עניינים פוליטיים מעין אלה, אין מקומם בפרסומת, ... וכל המצמצם הדי זה משובח...". כן, הוסיף כב' השופט הנדל כי "פן נוסף של ההקשר, שבענייני מקל על ההכרעה כאן, הוא עיתוי הפרסום – זמן לחימה. אין בכך כדי לקבוע כי העיתוי מהווה כשלעצמו תנאי. ברם הוא מעצים לא רק את מטרת התשדיר אלא גם את משמעותו האובייקטיבית."

85. בעניין האגודה לזכויות האזרח בישראל⁷⁹ אמנם נדון תשדיר שאינו "פוליטי" במובן מפלגתי⁸⁰ (בלשונו של כב' המשנה לנשיאה השופט רובינשטיין), אך אומץ באותו העניין מבחן העזר של "התשדיר ההפוך": בבחינת תשדירים או אמירות בתשדירים "החשודים" בעיסוק בנושאים השנויים במחלוקת בציבור, יש רלבנטיות, בין היתר, לבחינת "התשדיר ההפוך". היינו, האם ניתן להתיר שידור פרסומת המצדד בעמדה נוגדת, והמעביר מסר שונה ואף הפוך למסר המבוקש, ובמילותיו של בית המשפט הנכבד:

"מבחן "התשדיר ההפוך", אותו הציעה המשיבה, יכול לשמש כמבחן עזר לשם כך – קרי, האם ניתן להעלות על הדעת, בגבולות הסביר, "תשדיר הפוך", אשר תועלה בו עמדה פוליטית-חברתית-ציבורית מנוגדת, וממילא שנויה במחלוקת."

86. אם כן, הפסיקה מביעה חשש ממצב שבו תשדירי פרסומת בטלויזיה וברדיו בעניינים השנויים במחלוקת בציבור, ישודרו דווקא על ידי בעלי דעה מסויימת בציבור, וללא איזון על ידי בעלי דעה נוגדת או שונה. במצב דברים זה יהפוך "בעל המאה לבעל הדעה". יחד עם זאת, תשדיר פרסומת העוסק בעניין השנוי במחלוקת בציבור, יכול שיהא מותר לשידור, ובלבד שהוא יהא אינפורמטיבי גרידא.

87. אולם, גם בעניין פרסומת יישומה של ההוראה בדבר איסור על שידור "תעמולה מפלגתית" או פרסומת הכוללת מסרים פוליטיים או ציבוריים השנויים במחלוקת, בתקופה הקרובה לבחירות שונה מהיישום בתקופה רגילה. גם כאן, אף אם שידור מסוים "בתקופה הרגילה" עשוי היה שלא להיחשב תעמולה מפלגתית, הרי שבתקופה הקרובה לבחירות אותו השידור יכול להיחשב כפסול לשידור.

88. על האמור יש להוסיף כי לאחרונה נקבע לעניין תשדירים בהשתתפות נבחרי ציבור⁸¹ (ובקשר עם סעיף 2א לחוק הבחירות), כי המבחן הוא מבחן התכלית הדומיננטית בעיני הבוחר הסביר וכי פרסום בקולו של נבחר ציבור, המזמין את הציבור לאירוע, נופל

⁷⁹ בג"ץ 5228/14 בצלם - מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים נ' רשות השידור (פורסם בנבו, 13.08.2014) פסקה כז' לפסק דינו של כב' השופט א' רובינשטיין, והערת כב' השופט הנדל אליה הצטרף א' שהם.

⁸⁰ בג"ץ 1169/17 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' הרשות השנייה לטלויזיה ולרדיו (פורסם בנבו, 13.09.2017) יחד עם זאת, באותו המקרה נקבע בחוות דעתו של המשנה לנשיאה רובינשטיין, לגבי חלק מההתבטאויות כי מדובר ב"מקרה גבולי" מבחינת היותן שנויות במחלוקת הציבורית, וכי ככלל, במקרי גבול יש להעדיף את חופש הביטוי ולא לפסול אמירות אלה לשידור. עם זאת נראה כי בעניינים פוליטיים בהם עסקינן, לרוב קשה לראות את התשדירים כמקרים גבוליים במובן האמור, ובפרט שעה שהם מקדמים מועמד או מפלגה אלה או אחרים.

⁸¹ תב"כ 2/21 רמי כהן נ' מירי רגב ומשרד התרבות והספורט מפי כב' השופט חנן מלצר המשנה לנשיאת בית המשפט העליון ויו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-21, בקשר לתשדירי רדיו בקולה ובציון תפקידה של ח"כ מירי רגב המזמינה את הציבור לחגיגות ה-70 למדינת ישראל. ר' במיוחד פסקאות 44-45.

לכאורה לקטגוריה של מה עלול להיחשב כקשור לתעמולת בחירות לטובת נבחר ציבור.
כן, הנחה כב' השופט מלצר:

"הנה כי כן מכאן ולהבא אין לבצע עוד תשדירים בשתתפות נבחר ציבור, אלא במקרים חריגים שבחריגים שבהם: השתתפות כזו חיונית לעניין בו מדובר ומקדמת אותו כלשעצמו, אין בנמצא חלופה סבירה ומידתית אחרת, והשידור קיבל מראש את אישורו של היועץ המשפטי לממשלה. גם במקרה כזה האישור יינתן רק לאירוע בודד ולהעברת מסרים מצומצמים בלבד, מוגבלים בכמות, בזמן ורק במדיה של רדיו. רק בדרך זו ניתן יהיה לומר כי הפרסום איננו לוקה בפגם של תעמולת בחירות אסורה, שכן אחרת ה- Name Recognition - וה- Voice Recognition עלולים לקבע תודעה וליתן יתרון לנבחר הציבור המשתתף בתשדיר על פני מתחריו בבחירות הכלליות, או בפריימריז. בכך יש פגיעה בשוויון בזכות לבחור ולהיבחר..." (פסקה 45)

יושם אל לב, כי העולה מהאמור שתשדירים בהשתתפות נבחר ציבור (שרים, סגני שרים, חברי הכנסת וכו') שאינם נכנסים לחריג שהובא לעיל (ובכלל כך תשדירים ברדיו בלבד), ואינם מאושרים מראש על ידי היועץ המשפטי לממשלה ייחשבו כתעמולת בחירות (ולפיכך ייחשבו גם כהפרה של סעיף 2א לחוק התעמולה) והם אסורים (ר' עניין רמי כהן, פסקה 49).

89. נזכיר, כי סעיף 2א לחוק התעמולה נועד בין היתר, לצמצם את היתרון המובנה שיש לנבחר ציבור מכהנים בהתמודדותם לכהונה נוספת. התפארות נבחר ציבור מכהן בפרויקטים שטרם בוצעו, על דרך של פרסומים רשמיים, סוטות מהתכלית האמורה⁸².

90. כן בהנחיות היועץ המשפטי לממשלה לקראת הבחירות לרשויות המקומיות⁸³ הובהר, כי במסגרת פרסומים מטעם הרשות המקומית אין מקום לייחס לנבחר ציבור פעולות של הרשות. מטעמים אלו הפצת מידע לציבור מטעם הרשות אינה פסולה כשלעצמה, אולם אין לכרוך אותה עם פרסום שמו של ראש הרשות המקומית או נבחר ציבור. הבחינה היא דו שלבית: האם תוכנו הדומיננטי של הפרסום אינפורמטיבי או תעמולתי. בשלב השני, תיבחן תרומתם האינפורמטיבית של ציון שמו או פרסום תמונתו של נבחר הציבור לפרסום. מקום בו יש ספק, יש להימנע מהפרסום. כן, הנחה משרד הפנים כי במהלך ששת השחודשים שקודמים למועד הבחירות לא יפורסם פרסום בשמו או בתוארו של נבחר הציבור או שכולל את תמונתו וכי כל פרסום מטעם הרשות המקומית יועבר לאישור היועץ המשפטי לרשות המקומית. נראה כי האמור רלבנטי לענייננו מכוח היקש.

1. תעמולת בחירות בערב יום הבחירות וביום הבחירות עצמו

91. כאמור, סעיף 129 לחוק הבחירות קובע כי משעה שבע בערב ביום שלפני יום הבחירות ובכל יום הבחירות לא תהא תעמולת בחירות, בין היתר, על ידי שידורים ברדיו בטלוויזיה.

⁸² ע"מ 9/21 אריה גארלה נ' חיים הפצדי מפי כב' השופט חנן מלצר המשנה לנשיאת בית המשפט העליון ויו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-21, 21 (30.10.18) בפסקה 12.
⁸³ ר' חוזר המנהל הכללי המיוחד 5/2018 הנחיות היועץ המשפטי לממשלה לקראת הבחירות לרשויות המקומיות מיום 17.4.18, פורסמו באתר משרד הפנים - <http://www.moin.gov.il/Pages/fatherSonView.asp>, עמ' 7 להנחיות.

92. איסור זה נדון בעקבות פנייתה של חברת החדשות של ערוץ 2 אל יו"ר ועדת הבחירות, בשאלה האם ניתן במסגרת כתבה עיתונאית לשדר קטעים קצרים - בני מספר שניות - משידורי התעמולה של המועמדים, במהדורת החדשות של ערב יום הבחירות. בתשובתו של עוזר יו"ר ועדת הבחירות (על דעת היו"ר) לחברת החדשות נאמר כי בהתאם לסעיף 129 לחוק הבחירות אסורה תעמולת בחירות ברדיו ובטלוויזיה החל מהשעה 7 בערב יום הבחירות. הוראה זו הינה בבחינת דין מיוחד לערב יום הבחירות, המוסיף איסור ספציפי על האיסורים המנויים בחוק הבחירות ובחוק התעמולה. אשר על כן, יחול איסור זה גם על שידורים של קטעים - אף אם קצרים הם - משידורי התעמולה ששודרו מטעם המועמדים במסגרת מערכת הבחירות ואף אם הדבר נעשה במסגרתה של כתבה עיתונאית⁸⁴.

93. כן, בהקשר זה, יום לפני יום הבחירות, קבע יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19, א' רובינשטיין כדלקמן: "מצויים אנו ביום האחרון לתעמולת הבחירות, וכל דברי אנשי המערכת הפוליטית יהיו שידורי תעמולה, באופן הבולט ביותר; על כן ניתן בזה צו כי לא ישודרו אירועי בחירות, כמו מסיבות עיתונאים, שבהם ניתנים נאומים והצהרות להבדיל מדיווח חדשותי על ידי הכתבים על דברים שנאמרים באירועי הבחירות, שהוא כשלעצמו לגיטימי. האמור בא כדי לכבד את החוק כמות שהוא ולהקפיד על קיומו."⁸⁵

94. ובעניין אחר הוסיף על היחס בין סעיף 5 לחוק התעמולה וסעיף 129 לחוק הבחירות:

"עוד אוסיף, כי בתשובתה אין המשיבה מבחינה בין האיסור שבסעיף 5(א)(1) לחוק דרכי תעמולה לאיסור שבסעיף 129 לחוק הבחירות לכנסת, והגם שבמהות ההבדל דק, בדי כי ישנו "הבדל דרגה" בכוונת המחוקק, שהיא להחמיר בליל הבחירות וביומו."⁸⁶

95. איסור זה אף נדון לאתרונה על ידי כב' השופטת ח' מרים לומפ (בית משפט השלום בירושלים) בהחלטה שניתנה בקובלנה פלילית אילנה דיין⁸⁷:

"הנה כי כן, הדי שתוכן המשדר, אף אם לא נתכוון להיות כזה, הוא בעל פוטנציאל ממשי להשפיע על נקודת מבטו של הבוחר ועל דעתו בבחירת המועמד הראוי לטעמו, ומשכך הוא בבחינת תעמולת בחירות. שידור תעמולת הבחירות בערב יום הבחירות, בשעה בה שודר המשדר, אסור לפי חוק הבחירות לכנסת. יצוין, כי ניתן להימנע לחלוטין מהאיסור שבפרסום, לו היו בוחרות הנאשמות להקרין את המשדר יממה קודם למועד השידור המקורי, או למצער מספר שעות לפני ששודר בפועל. מדובר בתשדיר שנוצר במיוחד ליום הבחירות. למועד שידורו חשיבות לא מבוטלת לצורך סיווגו כתעמולת בחירות (פרשת זילי, עמ' 706).

לאור האמור, דומה כי לא יכול היה להיות ספק בדבר טיבו של המשדר ושומה היה על הנאשמות להימנע משידורו, זאת אף אם רק נתעורר בליבן החשד שמא מוצנעת בו תעמולת בחירות: "...לגישתי יש לנקוט בכל הנוגע לתעמולת בחירות אסורה בגישה מחמירה, ולא לאפשר את פרסומו- בבחינת "אם יש ספק אין ספק"..." (תר"מ 53/20 סיעת "רק ראשון בראשות דב צור" נ' עו"ד ליאל אבן-זהר (28.7.13), פס' 10).

⁸⁴ מכתבו של עו"ד נמרוד קוזלובסקי, עוזר ליו"ר ועדת הבחירות המרכזית, אל עו"ד ישגב נקדימון, מיום 5 בפברואר 2001, קובץ החלטות לכנסת ה-16- הבחירות לראשות הממשלה, בעמ' 32.

⁸⁵ קובץ החלטות לכנסת ה-19, בעמ' 73 (ניתן ביום 21.1.13).

⁸⁶ תב"כ 54/19 ניצן נ' שידורי קשת, 101 פסקה ח בעמ' 103 (פורסם בקובץ החלטות לכנסת ה-19, ניתן ביום 17.2.13).

⁸⁷ קובלנה פלילית אילנה דיין, בפסקה 53.

96. מהאמור עולה, כי על המורשים לשידורים להנחות את המגישים "כי סיקור חדשותי בליל הבחירות וביומו הוא כלשונו "סיקור חדשותי" ולא מעבר לכך".⁸⁸ בעניין זה, דומה, כי אין מקום לשדר ראיונות עם מועמדים מרשימות שונות או אירועי בחירות כמו מסיבות עיתונאים ונאומים בערב יום הבחירות ויום הבחירות עצמו.

ז. איסור מתן ביטוי לדעות אישיות של המורשה לשידורים

97. סעיף 46(ג) לחוק הרשות השנייה, קובע:

"מורשה לשידורים לא יתן בשידוריו, בין במישרין ובין בעקיפין, בין בכתב ובין בדרך הבעה אחרת, כל ביטוי לדעותיו האישיות, ואם הוא תאגיד - לדעות מנהליו או לדעות בעלי הענין בו."

98. סעיף 5 לכללי הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו (אתיקה בשידורי טלוויזיה ורדיו), התשנ"ד-1994 (להלן: "כללי האתיקה בשידורים") שכותרתו "אי משוא פנים", קובע:

"(א) לא יעשה בעל זכיון שימוש לרעה במעמדו, בתפקידו או בכוחו לשדר או להימנע מלשדר.

(ב) מבלי לגרוע מהאמור בסעיף קטן (א), יקפיד בעל זכיון שלא יהיה בשידוריו כדי לקדם, במישרין או בעקיפין, את ענינם האישי, הכלכלי או הציבורי, שלו או של מנהל או בעל ענין בו, למעט אם קידום ענין כאמור הינו תוצאה נלווית הכרחית לשידור המשודר שלא מתוך מטרה לגרום לקידום כאמור.

(ג) הוראות סעיף קטן (ב) לא יחולו על תשדירי פרסומת המשודרים בהתאם להוראות כל דין."

99. ועוד יוזכר לענייננו סעיף 6 לכללי האתיקה בשידורים, שעניינו "אובייקטיביות בשידור":

"בעל זכיון יבחין בשידוריו הבחנה ברורה בין דיווח עובדתי לבין הבעת דעה, פרשנות או ניתוח של מידע."

100. הוראות אלה מחייבות את המורשים לשידורים לאורך כל ימות השנה. עם זאת, בתקופה הקודמת לבחירות או לבחירות מקדימות יש להקפיד שבעתיים כי תישמר האובייקטיביות בשידור וכי לא ישתרבבו דעותיו האישיות של המורשה לשידורים (לרבות מנהליו ובעלי ענין בו) אל תוך שידוריו.

ח. חובת האיזון ומתן זכות תגובה

101. סעיף 47 לחוק הרשות השנייה, שכותרתו "מתן אפשרות תגובה" קובע:

"(א) מורשה לשידורים יבטיח כי בשידור בעניני היום שלתכנו יש משמעות ציבורית יהיה ביטוי נאות לדעות שונות הרווחות בציבור.

(ב) המועצה תקבע כללים בדבר מתן אפשרות תגובה באופן ההולם את נסיבות הענין, למי שנפגע או עלול להיפגע במישרין מהשידורים."

102. כלל 7 לכללי האתיקה בשידורים, מוסיף בעניין זה כדלקמן:

⁸⁸ פורסם בקובץ החלטות לכנסת ה-19, ווינקלר נ' רשות השידור, בעמ' 105 (ניתן ביום 17.2.13). באותו העניין נקבע כי: "אך בסופו של יום, ספק אם ניתן לומר שהעיסוק בסוגיית מינויו של מר כחלון במסגרת התכנית גלש באופן עוצמתי ממסגרת של עיסוק חדשותי לתעמולת בחירות אסורה, באופן המצדיק התערבות. עם זאת דומה שהנהלת

"בנושא בעל משמעות ציבורית, יתן בעל זכיון בשידוריו ביטוי נאות ומאוזן לדעות השונות הרווחות בציבור ולא יעדיף דעה מסוימת על פני דעה אחרת."

103. בתקופת בחירות קיימת חשיבות רבה להקפיד על חובת האיזון. קיום חובה זו הינו תנאי הכרחי לעמידת השידור בהוראות החוק וכללי האתיקה בשידורים. אכן "שוויון והוגנות היו כעמוד האש וכעמוד הענן להנחותנו יום ולילה, ולא נתיר לסטות מהם לא הימין ולא השמאל".⁸⁹ עם זאת, גם שידור שבו נשמרה חובת האיזון יכול שיהווה תעמולת בחירות אסורה, בהתאם למבחנים שנסקרו לעיל.⁹⁰
104. חובת האיזון חלה על כל מורשה לשידורים בשידוריו הוא, ואל לו להסתמך על האפשרות כי מועמדים מסוימים יקבלו במה בערוצים אחרים, לצורך קיום חובת האיזון.⁹¹
105. לעניין חשיבותן של חובות האיזון וההגינות כתב כב' השופט חשין במכתבו ליו"ר הכנסת ואחרים, בו סיכם את לקחי הבחירות המיוחדות לראשות הממשלה:⁹²
- "משקלם המכריע של אמצעי התקשורת בעיצוב דעת הקהל, מחייב כי שידוריהם ישקפו את מיגוון הדעות וישמשו בימה הוגנת לכלל המועמדים. נזכור עם זאת, כי איזון והגינות אין משמעם שוויון מוחלט, בוודאי לא שוויון באותו שידור עצמו. האיזון וההגינות ניתנים לבחינה לאורך זמן, וכך יש לשופטם."**
106. וכדבריו של כב' השופט ג'ובראן:

"עליכם לוודא ולהקפיד כי תוכן השידורים עליהם אתם אחראים, ברמת המאקרו, יציגו לצופה הבוחר מגוון עמדות מצדדים שונים של הקשת הפוליטית. חשוב לוודא כי לא רק מפלגות השלטון יקבלו במה ואפשרות להציג את האידיאולוגיה הפוליטית שלהם לבוחרים. עלינו לזכור, כי קיימות גם מפלגות קטנות, ומגזרים שלמים כדוגמת המגזר – הערבי שיש לו עניין רב בבחירות ובתוצאותיהן, וחלק מתפקידכם – הוא לשמור שהשוויון יישמר גם ביחס למפלגות וקבוצות המיעוט באוכלוסייה. גישה זו מתיישבת אף עם החשיבות הרבה שאני רואה בתקשורת ובמתן במה לשיח הפוליטי בתקופת הבחירות במטרה שציבור הבוחרים יבחר על פי צו מצפוננו ובאופן רציונאלי. עלינו לעשות כל שביכולתנו, שבפני משפחה הצופה יחד לאחר ארוחה בחדשות הערב, תיפרש התמונה המלאה ביותר."⁹³

107. חשיבות יתרה יש ליתן בתקופה זו לזכות התגובה. נושא זה הוסדר בפרק ד' לכללי האתיקה בשידורים (מכח סעיף 47(ב) לחוק הרשות השניה, שצוטט לעיל):

"9. הגדרות

בפרק זה -

"נפגע" -

אדם אשר בעל זכיון שידור משדר הפוגע בו, ובמקרה של אדם שנפטר - קרובו;

נזק ממשי, לרבות חשש רציני לנזק ממשי, לגופו של אדם, לרכושו, לשמו הטוב, לכב'ו או לפרטיותו;

"פגיעה" -

רשות השידור צריך שתנחה את המגישים היטב, כי סיקור חדשותי בליל הבחירות וביומו הוא כלשונו "חדשותי" ולא מעבר לכך. עוד אעיר, כי ספק אם היה מקום לשדר את הקטע הקצר מן הראיון (המוקלט) עם מר כחלון עצמו.⁸⁹
⁸⁹ קובץ החלטות לכנסת ה-16 - בחירות לראשות הממשלה, עמ' 28.
⁹⁰ עניין זילי, בעמ' 716.
⁹¹ עמדת השופט מצא בתדריך שניתן על ידו ביום 8.2.99.
⁹² קובץ החלטות לכנסת ה-16 - בחירות לראשות הממשלה, עמ' 156, בעמ' 161.
⁹³ מכתבו של כב' השופט ג'ובראן אל הרשות השניה ואח', מיום 22 לפברואר 2015, שכותרתו "שוויון בין המועמדים בסיקור חדשותי בתקופת הבחירות". פורסם בקובץ החלטות והנחיות לכנסת ה-20 - בחירות לראשות הממשלה, עמ' 361, בו הובא קטע מנאומו בכנס תקשורת שנערך לקראת הבחירות לכנסת.

"תגובה" - הכחשה, תיקון או הבהרה של פרט לא נכון, מטעה או לא מדויק, או של דברים שהוצאו מהקשרם.

10. זכות התגובה

- (א) בעל זכיון העומד לשדר משדר אשר יש בו לכאורה משום פגיעה באדם, ינקוט צעדים סבירים כדי לברר ולקבל את תגובתו של האדם לפני השידור ולשדר את התגובה ביחד עם המשדר הפוגע בכפוף לאמור להלן בסעיף זה.
- (ב) נפגע רשאי לפנות אל בעל הזכיון תוך זמן סביר ממועד השידור כדי למסור לו את תגובתו ובעל הזכיון ישדר את התגובה בכפוף לאמור להלן בסעיף זה.
- (ג) התגובה תנוסח בקצרה, בתמציתיות ובאופן ענייני; תגובה אשר לא תנוסח באופן האמור, רשאי בעל הזכיון להחזירה לנפגע כדי שינסחה באופן האמור או לשדרה באופן מקוצר ומתומצת ובלבד שלא יהיה בקיצור או בתימצות כדי לשנות את תוכנה.
- (ד) בעל הזכיון ישדר את התגובה במשדר המתאים הקרוב ביותר האפשרי בנסיבות העניין, במועד ובהבלטה דומים ככל האפשר לאלו שבהם שודר המשדר הפוגע.
- (ה) בעל זכיון העומד לשדר משדר אשר יש בו לכאורה משום פגיעה חמורה באדם, ובמיוחד משדר הכולל תחקיר לגבי אדם מסויים או מספר בני-אדם, ינקוט צעדים סבירים כדי לתת לנפגע הודעה על קיום המשדר ובזמן סביר מראש, ויקצה במסגרת המשדר זמן סביר, בנסיבות העניין, להופעת הנפגע ולהצגת עמדתו בנושא הפגיעה.
- (ו) נפגע הסבור כי משדר פגע בו פגיעה חמורה, או כי יש טעם מיוחד אחר לכך, רשאי לבקש מבעל הזכיון ששידר את המשדר כי יקצה זמן שידור סביר בהתאם לנסיבות העניין, במועד ובהבלטה דומים ככל האפשר לאלו שבהם שודר המשדר הפוגע, להופעת הנפגע ולהצגת עמדתו באשר לנושאו של המשדר הפוגע; בעל זכיון ישקול כל בקשה למתן תגובה כאמור, בהתחשב בחומרת הפגיעה בנפגע וייענה לה במידת הצורך והאפשר.
- (ז) נדרש בעל זכיון לשדר תגובה מטעמו של נפגע, יודיע לנפגע את החלטתו המנומקת בהקדם האפשרי בנסיבות העניין. היתה הדרישה בכתב - תינתן החלטת בעל הזכיון בכתב.
- (ח) בעל זכיון רשאי להימנע מלשדר תגובה במקרה מן המקרים המפורטים לעיל לאחר ששקל את כל נסיבות העניין ובלבד שראה נימוקים כבדי משקל שלא לשדר את התגובה למרות הפגיעה.
- (ט) בעל זכיון רשאי להביא במסגרת שיקוליו בהחלטתו לפי סעיף קטן זה בין השאר, שיקולים הנוגעים לשידורי טלוויזיה ורדיו כגון, חשש לקטיעת רצף המשדרים עקב ריבוי תגובות וכן שיקולים הנוגעים לעניין הספציפי, כגון היות המידע הפוגע נכון בעיקרו.

108. אדגיש - בתקופת 60 הימים הקודמים לבחירות, המקרים בהם יהיה בעל זכיון רשאי להימנע מלשדר תגובה (סעיף 10(ח) לכלל האתיקה בשידורים), בנושאים הנוגעים לבחירות, יהיו חריגים ויוצאי דופן.

<u>ט.</u>	<u>סיכום</u>
109.	כפי שהובהר בפתח הדברים, אין בסקירה שלעיל כדי למצות את נושא ההסדרים והמגבלות החלים על שידורי תעמולת בחירות. מן הראוי כי כל אחד מהמורשים לשידורים יפעל לשם לימוד גדרי החובות החלות בתקופה זו וינחה את עובדיו, כיצד להקפיד על שמירתן של חובות אלה.
110.	עם זאת, אני תקווה כי סקירה זו תסייע בידכם בשמירת הוראות הדין בכל הנוגע לתקופת הבחירות לכנסת, על הצד הטוב ביותר.

אני עומד לרשותכם להבהרות ולהתייעצות ככל שיידרש.

בברכה,

אופיר ביתן, עו"ד
היועץ המשפטי בפועל

העתק: כבוד השופט חנן מלצר, יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-21, כבוד המשנה לנשיאת בית המשפט העליון
עו"ד דין ליבנה, היועץ המשפטי לוועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-21
גבי יוליה שמאלוב ברקוביץ, יו"ר מועצת הרשות השנייה
מר ניר שוויקי, מנכ"ל בפועל, הרשות השנייה
עו"ד מיכל גרוס, הלשכה המשפטית, הרשות השנייה
עו"ד גילה ורד, עוזרת ראשית ליועץ המשפטי, הרשות השנייה